

IZR. TANÜGYI ÉRTESETŐ

Felelős szerkesztő: Barna Jónás.

Megjelen minden hó 1-én. — Kiadja az „Orsz. izr. tanító-egyesület.” — Előfizetési ár: nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Győri Adolf egyesületi pénztárhoz VI., Eötvös-utca 6. szám, küldendők. Szerkesztői iroda: VII., Sip-utca 12. sz.

TARTALOM: Memento! Irta: Barna Jónás. — A magyar zsidók tanügve II. József alatt. Irta: Klingenberg J. — Az időszámításról és a naptárról. Irta: Lederer Ábrahám. A vallásoktatás céljáról, anyagáról, módszeréről. Irta: Dr. Braun S. — Egyesületünk ügyeiről. Irta: Knopfler Sándor. — A zsidó iskolák létkérdéséhez. Irta: Klein Salamon. — Egy fontos köz. bizottsági és miniszteri végzés. Irta: B. J. — Egyesületi élet. — Tanügyi mozgalmak. — Vegyesek. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Memento!

A tanitóság legszélesebb köreiből figyelmet keltett azon két rendbeli indítványunk, mely egy részről az özvegyjuttalékok felemelését célozza, másrészt tagjainknak segélyezését kölcsönök útján is előakarja mozditani.

Mindenek előtt sajnálkozással kell felemlitenünk, hogy midőn e fontos kérdésekben a fiókkörök véleményét nélkülöznünk kell, bizonyos aggodalommal kérdezzük: melyek tehát voltaképen azon kérdések, melyek az oly ügyesen elaltatott köröket édes szenderegésükből felébreszteni és őket újból talpra állítani eléggé alkalmasak volnának?

Azon nyilatkozatok után, melyek eddig tudomásunkra jutottak, a két rendbeli javaslatra nézve a vélemények elágazók. Vannak olyanok, kik sem az özvegyjuttaléknak felemelését, sem tagjainknak kisebb kölcsönök útján való segélyezését nem pártolják, sőt ridegen visszautasítják; vannak sokan, kik mindkét indítványt hálásan üdvözlik, s jelét látják ezekben is azon kötelességtudásnak, mely a vezetőséget eljárásában jellemzi, vannak végre olyanok is, kik hajlandók megszavazni az özvegyjuttalék felemelését, de a kölcsön útján való segélyezéshez hozzájárulni nem hajlandók.

A kérdés tisztázására pedig — s legyenek meggyőződve olvasóink, hogy nem alapos ok nélkül teszszük, — felvetjük a kérdést, mi voltaképen a mi egyesületünk legfontosabb célja, mi indította a zsidó tanitóságot, hogy egy földél alatt egy testületté tömörüljön?

Volt idő, midőn ki volt adva a jelszó, hogy első sorban a zsidó tanitóság erkölcsi érdekei fölött kell őrt állani az egyesületnek, mely akkor még igen szegény volt az anyagiakban, alig pár ezer forint fölött rendelkezett s megelégedett, ha jövedelmeinek 25%-át csatolhatta az alaptökéhez. Ámde, ha lapos is volt az egyesület erszénye, bővelkedtünk lelkes férfiakban, kik a szó és toll erejével küzdöttek a tanitóság jogai mellett, melyeket a törvény számunkra biztosított s melyeknek később a tanügyi kormány rendeleteiben érvényt is

szerzett. Ma is vannak a zsidó tanitóságnak jogos panaszai, hogy csak kettő említsünk: nem létező lakbérének levonása csekély nyugdíjilletékéből és mellőztetése az állami kinevezéseknél, de kérdezzük: mit tudunk elérni eddig az egyik és mit a másik kérdésben? Hol van az a gárda, mely a tanitóság ezen közös érdekei körül csoportosult, hogy hangos szóval követelje gyűléseinkben, a lapokban, az országgyűlésben sérelmeinek orvoslását. A gárda nem halt meg, de megadta magát, meghódolt a korszellemnek, melynek egyik kóros tünete a kedves „énem“-nek dédelgetése, az önös érdekeknek ápolása, az altruizmus nemes erényének kigunyolása, vagy megtagadása. Ne hirdessük tehát nagy garral, hogy mi még a régiek vagyunk, hogy elődeink nyomdokaiban járunk, mikor a tények nem ezt mutatják. Avagy könyvkiadó-társulattá vedlettünk át, annak reményében, hogy a honoráriumok révén olyan vagyona teszünk szert, mely tekintélyt kölcsönöz egyesületünknek? Hát hiszen ezen törekvés már tényleg bele is illenék a korba, melyben élünk, ámde ne feledjük, hogy még nem vagyunk annyira ridegek és nem is vagyunk annyira gyöngék, hogy a kalmár szellemet egyesületünkben uralomra engedjük. Avagy biztosító társaság volnánk talán, mely halál esetére 200 forintokat, betegség esetén pedig heti 5 forintokat juttat a 8 kor. tagdíjat fizető tanító tagoknak? Csakhogy üzletnek ez átkozottul rossz üzlet, melynek semmi reális alapja nincsen és nem volna még akkor sem, ha kétszer akkora volna egyesületünk törzsvagyona, mint a mekkorát utolsó mérlegünk kimutatott.

Mi tehát a mi egyesületünk, mi a célja, mi a rendeltetése? Megmondom. A *zsidó* felebaráti szeretetnek megtestesülése; annak a hamisítatlan felebaráti szeretetnek, mely Istentől nyerte eredetét és egybefoglalja széttéphetetlen köteléssel az egész zsidóságot az egész föld kerekén. A *zsidó* felebaráti szeretet, mely hamis jelszavak alatt sohasem gyújtott máglyát, hanem meggyújtotta, élesztette és ápolta az áldozattüzeket Istennek kedves oltárokra. Ez a hamisítatlan felebaráti szeretet adta meg a hazai zsidó tanitóságnak az egyesülés eszméjét, ez a hamisítatlan felebaráti szeretet adta kezeinkbe az eszközöket, hogy minden statistikának és minden matematikának logikája ellen eszközeinken túl százszoros erőt fejthetünk ki jótettek gyakorlásában és ezen hamisítatlan felebaráti szeretet melege kell, hogy áthassa sziveinket, midőn szenvedő társaink segélyezéséről lesz szó. Ki érzi magát egyesületünkben eléggé erősnek, hogy alantjáró kalmárszellemmel meg akarja akadályozni egyesületünk haladását azon szellemben, melyért irigyünk az egész világ, és melyet fentartani és erősíteni a zsidótanitóságnak legmagasztosabb öröksége.

Statisztikai adatokkal és matematikai következtetésekkel akarják majd bebizonyítani, hogy a 600 koronás özvegydíjjutalék meg nem adható, mi pedig ugyancsak statisztikai adatokkal, mi több, ugyanazon statisztikai adatokkal és matematikai következtetésekkel fogjuk bebizonyítani, hogy a 600 koronás özvegydíjjutalék igenis megszavazható. S ha kérdem kinek van igaza, nekünk-e, vagy elleneseinknek, ismét csak azt kell válaszolnom, hogy ez esetben nincs köze elhatározásunkhoz sem a statisztikának, sem mathemati-

kának. A kérdést ép, erős testületi szellem döntheti jobbra, kishitűség, a pénzszerzés után való törekvés, mely azonban semmiképen meg nem okolható, ernyedésnek indult közszellem hanyatlása döntheti balra. A mikor mi fokozott mértékben segíteni akarunk azokon, kik támasz nélkül maradnak, nem az a kérdés, hogy mennyi tőke fölött rendelkezünk, hanem, ha fillérek útján is, mennyi évi jövedelmet tudunk összeteremteni, hogy céljainknak fokozott mértékben megfeleljünk. A vezetőség feladata, hogy eljárásával az egyesület minden egyes tagját lelkes közremunkálkodásra serkentse, hogy a tanítószágban a közszellemet ápolja, hogy minden egyes tag saját lelkét egybeforrva érezze azon lelkülettel, mely nemes intézkedéseinket irányítja s akkor állandóan elbirjuk azon terheket, melyeket azért akarunk egyesületünkre róni, mert azokat az utolsó tiz évi jövedelem átlaga szerint ma tényleg elbirja.

De hiszen az özvegyjutalékok felemelésének tekintetében nincsenek is aggályaink, nehezebbé ott válik feladatunk, midőn tizezer koronának kihatását kérjük, hogy segélyezésre szorult tagjainkat kisebb kölcsönökkel gyámolíthassuk. S a mint említettük, itt nem oly kölcsönökről van szó, melyekből a tanító esetleg új pamlagot vásárolhat ebédlője számára, sem olyan kölcsönről, mely tanítóné asszonyomat abba a helyzetbe juttatja, hogy hosszú aranylánczczal ékeskedhetik a többi aranylánczos zsidó asszonyok között. Erre nem adunk egy petákot sem. *A kölcsön nem kötelező.* Csak akkor adunk kölcsönt, mikor életmentés forog szóban, mikor az apának, az anyának, vagy a gyermeknek féltett és minden földi kincsénél drágább életét akarja megváltani egy tanítócsalád 200—300 korona segítségével, a mely összeget azonban felhajtani nem képes sehol, csak nálunk. S ezt a kölcsönt is csak akkor adjuk, ha érette a hitközség szavatol. Hiszen nem azon tanítókról szólok, kik a helyi takarékpénztárhoz fordulhatnak kölcsönért, nem is azon tanítókról, kiknek hitközsége előlegezhet 2—300 koronát, hanem azokról a szegény, elhagyott falusi tanítókról van szó, kik nem fordulhatnak takarékpénztárhoz, mely nincs, kiknek előjárósága nem lát együtt 300 korona nélkülözhető fölösleget, de annak daczára 300 korona rajtok mindenkor behajtható. Ámbár az életviszonyokat paragrafusokba szedni nem lehet s bizony ismerek akárhány nagyobb hitközséget, mely hálásan fogadná alkalom adtan, ha kezessége mellett az egyesület tanítójának segítségére sietne. Soha se ítéljük a magunk viszonyai szerint, mert ott, hol segélyezésről, életmegváltásáról van esetleg szó, mindig annak helyzetébe kell képzelnünk magunkat, kit mostoha viszonyok lenyűgözve tartanak, hogy mozdulni sem képes. S ha meg vagyunk győződve hogy emberéletet mentő munkát végeztünk, midőn 2—300 koronával egy minden tekintetben érdemes tanító-családon segítünk, még pedig egyesületünk csekély vagyon töredékének minden koczkáztatása nélkül, nem volna-e oktalanság lekötve tartani jobb meggyőződésünket, szabad elhatározásunkat csak azért, mert a multban visszaélések történtek s mert e visszaélések ismétlődhetnének. Hiszen a multnak tapasztalatain okulva, oly óvó-rendszabályokról gondoskodhatunk, melyek minden visszaélésnek elejét veszik. S feltéve, hogy tizezer koronából négy-öt év alatt elkallódik, be nem hajthatóvá válik 1—2000 korona, az egy-egy évre eső 2—400 korona

egyesületünk háztartásában oly csekély összeg azon nagy erkölcsi sikerhez képest, mely a mérleg másik oldalára esik, hogy figyelembe sem vehető, főleg akkor, ha még azon körülményt is számításba vesszük, hogy ugyanannyi 60 koronás rendkívüli segélyt takaríthatnánk meg évenként, a hány kölcsönkérőn alaposan segítenénk, holott a 60 koronás segélyezésekkel bizonyos esetekben senkinek nagy baján még csak nem is enyhítünk.

Tízezer korona sok pénz, de azt hiszem, ha kimondjuk, hogy ezen összegen túl nem terjeszkedünk, ezen kölcsönösszeget semmi szín alatt túl nem léphetjük, a legcsekélyebb mértékben sem érintjük egyesületünknek szolid anyagi alapját.

Mindazok után pedig, a miket elmondtam, fentartom mindkét rendbeli indítványomat. Nem leszek mellettük egyedül, de ha egyedül maradnék is szavazatommal, meg volnék győződve, hogy a mi mellett állást foglaltam, az a helyes, mert hiszen a honnan én a tanítóság viszonyait évek sora óta áttekinthetem, sokkal magasabb látókörből engedni megítenem a helyzetet, mint itélhetik azok, kik jóhiszeműleg ugyan, de csak kis körben meritett tapasztalatok után indulnak. Felelősségem tudatában nem engedném belemenni egyesületünket könnyelmű új költsékezésbe, de mert javaslataimban az egyesület feladatainak nagy misszióját látom, bárhonnan támadó ellenkezéssel körömszakadásig fogom védelmezni azokat. De remélem, nem kerül erre a dolog, a tanítóság zöme velem lesz.

Barna Jónás.

A magyar zsidók tanügye II. József alatt.

Régi igazság az, hogy a multnak története a jelen és jövő nemzedéknek mestere. De nemcsak annyiban, a mennyiben utánzásra nemes példákat és hasznos eredményeket tüntet fel, hanem annyiban is, a mennyiben alkalmat szolgáltat az összehasonlításra az elmúlt és a jelen közmívelődési állapotokra nézve. S ha tekintetbe vesszük, hogy az újabb korban meghonosított általános tankötelezettség mennyire fejlesztette a szegény és gazdagnak jólétét egyaránt, és hogy az újabb kornak iskolatörvényei és a társadalomnak a tanügy iránti törekvései mily kiváló nagy mértékben érvényesítették a jogegyenlőség és emberszeretet magasztos elveit, boldognak érezzük magunkat, hogy a Mindenható megengedte érnünk azt „a jobb kort” és hogy különösen mi, néptanítók is, részesei lehetünk annak a nagy munkának, melynek „nemzeti népnevelés” a neve. Adózzunk hálával ezért a Mindenhatónak és érvényesítsük hálás érzelmeinket avval, hogy mindegyikünk megteszi a maga kötelességét: lelkesen, egész odaadással. Ezeket a gondolatokat ébresztette lelkemben *Mandl Bernát* budapesti polgári iskolai tanár ur „A magyarhoni zsidók tanügye II. József alatt” czimű könyve által, mely most került ki a sajtó alól. Mondhatom, ritka érdeklődéssel és élvezettel olvastam ezt a szép munkát, és a mennyiben meg vagyok győződve, hogy e becses lapok tisztelt olvasói is szívesen fogadják a nevezett könyv behatóbb ismertetését, készséggel fogok a munkához, bemutatva a következőben annak lényeges tartalmát. Az általános tankötelezettség rendeletét, melyet az izraelita nép még Kr. sz. előtt hozott, vallási parancs gyanánt magával vitte a szétszóródás minden irányába, és bárhol telepedtek is le, első gondjuk volt az izraelitáknak a gyermekek taníttatása, első intézményük minden-

koron az iskola volt. Főcélja az akkori viszonyoknál fogva csak a vallásos szellem fejlesztése lehetett, de nem zárta ki azt, számotvetve a korszellemmel és a világi élet követelményeivel, hogy az általános népmiveltség elsajátítására is törekedjenek. Az ilyen iskolákból kerültek ki például a nagytudományu *Maimonides* Spanyolországban, *Rási* Franciaországban, *Mendelssohn* Németországban, *Luzzató* Olaszországban, *Spinozza* Hollandiában, *Mendl* Magyarországon (Mátyás király idejében) stb.

Idők folytával azonban az iskolaügyekben hanyatlás következett be. Még a jobbmodu és tekintélyesebb zsidók közt is — mondja *Mandl* — csak minden hetedik ember tudta nevét német, latin vagy gót betűkkel aláírni. Észszerü tanítói módszerről, fegyelemről, tanítói tekintélyről az elemi oktatásnál szó se lehetett, és eltekintve a vallástanítástól, az oktatásügy állapota egészen a 18. évszázad utolsó negyedéig ugy a magyar, mint a külföldi izraeliták közt nagyon szomorúak voltak. Mentségükre azonban meg kell jegyeznük, hogy a *másfelekezetűek* közt is épp oly szomorú nevelési viszonyok uralkodtak. *Kindermann* Ferencz, Csehországnak akkori legkiválóbb tanférfa például így jellemzi a *kaplitz*i kath. népiskolát: „A gyermekek mind, kicsik és nagyok, össze vannak keverve. Egynehányan azt akarták, hogy kenyeret hozzanak nekik, mások meg azt kívánták, hogy tejes ételt adjanak. Hol kiszaladt az egyik, hol bejött a másik. Mig az egyik leczkéjét felmondta, azalatt a másik fecsegett, a harmadik utána gagyogta, vagy mormogta az elsőnek szavait. A tanítás csak gépies volt és oda irányult, hogy teletömjö a gyermekek fejét oly szavakkal, melyekhez semmiféle fogalmat nem kötöttek.“ Általános volt továbbá a panasz azon emberek csekély műveltségéről, kikre a gyermekek tanítását bízák.

Mária Terézia királynő uralkodása alatt a népnevelési ügyek lényegesen javultak, de csakis a katolikus hitfelekezetekre nézve, a többi hitfelekezeteknek tanügye egészen figyelmen kívül maradt. Csak egyetlen egy triviális zsidó iskola létesülhetett uralkodása alatt, 1776-ban Görcz városában; ezt is egyedül gróf *Torres* eszközölte ki.

Jobb időknék hajnala derengett II. József császár uralkodás alatt. Nemzeti szempontból jogos kifogásokat támaszthattak ugyan törekvései és céljai iránt. De emberbaráti szempontból örök időkre emlékezetesek lesznek az ő tervei.

Uj, megváltó korszaknak jelezhetjük II. József aeráját, különösen az izraelitákra nézve. Ezen fejedelem merész ujitásai közé felvette zsidó alattvalóinak fokozatos polgárosítását, és ezt annyi őszinteséggel és jóakarattal tette, hogy a zsidók, kik törekvésében egy jobb jövőnek hajnalpirkadását látták, eleinte feltétlenül hálával és bizalommal voltak a rájuk vonatkozó reformtervek iránt.

A nemeslelkü császár mindenekelőtt azon volt, hogy módot nyujtson nekik arra, hogy önmivvelés által képesek legyenek a századokon át tartó üldözések folytán rájuk ragadt félszedségekből kivetköztni.

De nem annyira a külső csiszolást, mint inkább a belső haladást, vagyis az izr. gyermekek korszerü iskoláztatását tartotta legjobb eszköznek arra, hogy zsidó reform terveit megvalósíthassa Magyarországon, ugy mint birodalmának többi részeiben.

A hires türelmi levél kibocsátása előtt, 1781. május 18-án 2692. sz. a. a magyar kancelláriából kelt és a magyar helytartósághoz intézett leiratában többek között azon óhaját fejezi ki, hogy a főzsinagógák mellé a normális tanítási rendszer értelmében berendezett izr. iskolák állítandók fel, a nélkül, hogy az izraeliták vallását és istentiszteletét valamiben bántanák.

Az alkotmányt féltő helytartóságnak óvatossága azonban — mondja *Mandl* — nagyon meglássította az izr. reformtervek keresztülvitelét. A kan-

czellária és a helytartóság között ezen ügyben eltérő vélemények merültek fel. Utóbbi t. i. azt az alternatívát javasolta, hogy az izraeliták kötelesek legyenek: vagy normális iskolákat felállítani, vagy pedig gyermekeiket keresztény iskolába járatni. A kancellária ellenben nem tűrte a „kényszer”, a keresztény iskolába való küldésre nézve, az ellen is volt, hogy a zsidó gyermekeket külön padba ültessék és ajánlja, hogy a testnek jobb fejlődése érdekében a fegyverforgatásban is tanítsák.

Egy másik akadály is merült fel. Ugyanis az izr. nép fanatikusabb eleme állást foglalt az új intézkedések ellen. Erre *Mendelssohn*, a nagy német tudós, értesülvén az osztrák-magyar zsidóság közt terjedő elégtelenségről, felszólította barátját, *Wessely* Hartvigot, hogy a felizgatott kedélyeket lecsillapítsa, mi részben sikerült is.

Az első izr. iskola, melyet II. József alatt hazánkban a kor szellemében felállítottak, a sopronmegyei, nagy-mártoni izr. hitközségé volt, melyhez 1782-ben *Beer* Péter, a prágai híres paedagogus, mint vezető került.

A kancellária és a helytartóság közt fenforgó vélemény eltérésnek, az 1783. márczius 31-én 1828. sz. a. kiadott „zsidórendszabályzat” vetett véget. Ezt a rendeletet *Mandl* részletesen ismerteti, mely ismertetés az olvasó nagy érdeklődését egész végig leköti. Terünk szűk volta — sajna — nem engedi, hogy csak röviden is jelezhetném, de nagyon óhajtandó, hogy hitfelekezetünk minden tanférfa azokkal megismerkedjék.

Az izraeliták művelődésére célzó ezen reguláció systematicának kibocsátása folytán Pozsonyban is megnyitott 1783. augusztus 18-án az első nyilvános izr. nemzeti iskola, melyet a „Magyar Hirmondó” című ujság szerint *Schober* János kanonok hatásos beszéddel nyitott meg és egy jelenvolt rabbi ájtatos imával szentelt fel. Az első osztály tanítója: *Salamon* Mayer és a második osztályé: *Offenbach Herz* Salamon volt, ki németül és francziául is tudott. A tanulók száma az első osztályban 32, a második osztályban 23 volt. A kilépettek közül egyik a gymnásiumban folytatta a tanulást, a többi kereskedői pályára lépett.

Az első osztályban tanítottak: betűtetést és olvasást heti 8, latin szöveg olvasását heti 1, iskolatörvények ismertetését heti 1, irás heti 3, a három tabellát (?) heti 2 órában.

A második osztályban tanították a német és latin betűs kéziratok olvasását heti 1, olvasást heti 3, folyó irodai és latin írást heti 4, német dictandót heti 1, német helyesírást és szószármaztatást heti 1, polgári iratokat heti 1, és számtant heti 3, órában. Vallástani tárgyak a tantervben nem szerepeltek, minthogy azok a reguláció e) pontja szerint az izraeliták autonom belügyéhez tartoztak. Az iskola fentartása évenként 700 forintba került. Szerző ezután szól az ó-budai nyilvános izr. iskola megnyitásáról, melyet 1784. június 17-én avattak fel. Ünnepi szónoka dr. *Österreicher* József Manes volt. Tanítóul a keresztény *Köhn* Antalt alkalmazták. A tanítás csak félnapos volt, mert a másik felét a kizárólagos héber iskola vette igénybe. A budai izr. nemzeti iskolába 113 fiu és 19 leány járt, ezek között volt 15 és 16 esztendő tanuló is. A tanulók haladásával az iskolafelügyelő annyira meg volt elégedve, hogy 1785-ben a harmadik osztály megnyitását is ajánlotta. 1787-ben a tanulók száma csak 76 vala. Sokat ír még *Mandl* az ó-budai izr. nemzeti iskola viszontagságairól, mely végre 1791-ben a Boroszlóból származó *Kohn* Ábrahám első zsidó tanító alkalmazásával jobb viszonyok közé jutott.

A harmadik izr. iskola a *miskolczi* volt, melyet a hitközség 1785-ben állított fel. Ennek élén 1786-ban a Berlinből hazánkba szakadt *Fürst* Izrael Lévin állott, ki azonban már 1784. óta Nagy-Károlyban működött volt. A nagy-károlyi zsidó hitközség, mely nemzeti iskolájával oly „nagyra” volt, sokalta a 200 forintnyi évi fizetést, és folyamodott a helytartósághoz (1786.

évi 15928/702. sz.), engedje meg, hogy „e drága tanító helyett olcsóbbat fogadhassanak, mert 60 forintért is kaphatnak egy megfelelő egyént, de legjobban szeretnék gyermekeiket keresztény iskolába küldeni.“

Fürst nem várta be a hatóság döntését, hanem elfogadta a miskolczi tanítói állást. Ügyességéről és lelkiismeretességéről több kiváló hivatalos tanférfiu igen dicsérőleg nyilatkozott, mint gr. *Török* Lajos, *Wályi* András iskolátogató és Wiener Aser Antal hitközségi rabbi. *Kazinczy* Ferencz kerületi felügyelőnek figyelmét is magára vonta, ki jelentésében nagy elismeréssel nyilatkozott mind az iskolákról, mind pedig a derék Fürst tanítóról. A miskolczi izr. nemzeti iskola második osztályában calligraphiát is heti 4 órában tanították. A tanító fizetése egy évre és nyolcz hónapra 250 birodalmi frt volt. Nem soká a hitközség két pártra szakadt, ez okozta az iskola hanyatlását.

Mandl könyvének további folytatásában felemliti még, hogy izr. nemzeti iskolák voltak még: Vágújhelyen, Sasváron, Holicsban, Szeniczben, Trencsénben, Baánban, Verbón, S.-A.-Ujhelyen, Bodrogkereszturon, Abaujszántón, Szinában, Hunfalun, Mádon, Nagyváradon, M.-Szigeten, Lovasberényben, Bonyhádon és Pakson.*) Felemliti a tanítók és igazgatók nevét, valamint az iskolák létesülésének idejét is.

A módszert, mely *Felbiger* Jánosnak *Sagán* nevü szülőhelye után az ugynevezett „sagáni módszer“ volt, a tanítók a praeparadiái két havi cursus alatt sajátították el. Az 1786 ban kiadott „Kern des Methodenbuches“ czimü munka szerint a módszer öt részből állott: *Együtt tanítás, együtt olvasás, kezdőbetüs módszer, tabellázás és katekizálás.* A praeparandiákat az 1783—1788. években 16 izr. tanítójelölt látogatta. Ezeknek neveit *Mandl* sorban feltünteti. A pécsi tanítóképzőbe 1789-ben Mahler Juda járt, Feuchtsmann Simon, a budai tanítóképző növendéke, kit 1810-ben a pesti hitközséghez szerződtetett, mint tanítót és jegyzőt.

Ennyiben körvonaloztam röviden *Mandl* tanár ur történeti művét, hogy áttekintést nyujtsak annak lényeges tartalmáról. Szép és rendkívül érdekes munkával gazdagította irodalmunkat, melyet mindenkinek a legjobban ajánlhatok. Megjelent Wodianer F. kiadásában, Budapesten. Ára 60 fillér.

Klingenberg J.

Az időszámításról és a naptárról.

Tartalom: I. Bevezetés. II. Az idő fogalmáról. III. Az időegységek. IV. A Julian és Gergely-féle naptárokról. V. Az időtani ismertető jellegek. VI. A zsidó-naptár. VII. A török-naptár. VIII. A kínai-naptár. IX. Néhány tanulság.

(Vége.)

Az ugynevezett uralkodó bolygó, az 1900. évben Merkur, az 1901. évben a hold. Ezt is olvashatjuk a fent nevezett naptárban. Ezen elnevezés a régi népek babonahitén alapszik.

A régiek az akkor ismert bolygókat a forgási idő szerint rendezték el: 1. *Saturnus* (a zsidóknál Szabatha), 2. *Jupiter* (Czedek), 3. *Mars* (Moadem), 4. *Nap* (Chamah), 5. *Venus* (Nogah), 6. *Merkur* (Kochab) és 7. *Hold* (Jereach) és azt hitték, hogy minden egyes bolygó, ugy, a mint egymás után következnek, egy egész éven át uralkodik.

Gabriol Salomon (1010—175) hires költőnek a Jom Kipur előestéjén még most is használt „királyi korona“ (Keszner Malchusz) cz. imájában felsorolja e bolygókat és pl. a Kochabról (Merkur) ezeket mondja: Ez a csillag támaszt versenygést, veszekedést és villongást, ez ad erőt a boldogság meg-

*) Nagykanizsán is.

szerzésére, meggazdagodásra, és a táplálék megkeresésére. Így rendezte ezt teremtője és Úra“ stb.

Igy származott egy új 7 évből álló időkör, amely a polgári időszámítás 3-ik évében vette kezdetét. Ennek következtében úgy találjuk meg az uralkodó bolygót, ha a 3-al növelt évszámot 7-tel osztjuk; a maradék lesz azon szám, mely az uralkodó bolygót jelöli; pl. $(1900 + 3) : 7 = 1903 : 7 = 271 + 6$; 6 a maradék, tehát Merkúr (Kochab) az uralkodó bolygó. $(1901 + 3) = 1904 : 7 = 272 + 0$, tehát a hold.

Most engedjék meg, hogy még néhány szót említsek néhány más naptárról.

VI. A zsidó naptár.

Eddig csak a Julián- és Gergely-féle naptárakról szólottam, de az időmértékek felsorolásánál említettem itt-ott a zsidó időszámítást is.

Jóllehet felteszem, hogy e lap t. olvasóinak legnagyobb része már ismeri a zsidó naptárt, mégis illőnek, sőt szükségesnek tartom, hogy saját naptárunkat is megmagyarázzam, amennyire ez egy havi lapban lehetséges.

Miként a legtöbb régi nép, úgy a mi őseink is, a holdat használták időmérőnek, és el kell ismernünk, hogy a hold havi változó alakjaival nagyon célszerű eszköz az idő mérésére, az ünnepek meghatározására.

De minthogy a népek gazdasági és vallási élete a 4 évszaktól, ezek pedig nem a hold mozgásától, hanem inkább a földnek a nap körüli forgásától függenek, és minthogy a zsidók husvéti ünnepe csak az árpa érlelési idejére, tehát az Oviv v. Nisan hónapra eshetik, őseink kénytelenek voltak felhagyni a *tiszta holdévvel* és felhasználni a nap látszólagos mozgását husvétünk helyes meghatározására. A mi évünk tehát már nem tiszta, szabad holdi év, hanem *kötött holdi év*.

Időszámításunk és naptárunk sok tekintetben különbözik a közönséges időszámítástól.

Vegyük pl. az *időegységet*. Az *óra* (Soah) = 1080 Chlak; 1 chlak = 76 rega; $18 \text{ chlak} = \frac{1080}{60 \times 18} = \frac{1}{60}$ óra = 1 p. és 1 chl. = $3\frac{1}{2}$ mp. = $\frac{60}{18}$.

A régi zsidó időszámítás szerint a *nap* esti 6 órakor, a keresztényeknél pedig éji 12 órakor kezdődik, a zsidóknál tehát 6 órával előbb, mint a közönséges időszámítás szerint, úgy, hogy az éjfél a 7-ik óra kezdetére, a dél pedig a 19-ik óra kezdetére esik.

A *hónap* vagy teljes, vagy hiányos; első esetben 30, utóbbiban 29 napot számít.

A hónapokat kezdetben számokkal jelölték; neveikkel való elnevezésük Kaldeai származású; az erre vonatkozó bizonyítékok a sz. írásnak csak azon könyveiben található, melyek a babyloni fogság, a syriai uralom idejében készültek, ilyenek pl. *Zacharias, Ezra, Nehémiah, Eszther*, stb. könyve.

A sz. írás szerint ünnepeinket meghatározott hónapok meghatározott napjain kell megtartani, pl. husvéti ünnepet Nisan 14-én, az újévet Tischri elsején.

Ebből következik, hogy őseinknek a hónap kezdetét kellett tudni.

Az új hónap kezdete az új hold beálltától, a *Moled*től, függ. Azon időköz, mely két moled között van, egy *hónap*, a melynek középtartama = 29 n. 12 óra és 793 Ch., vagy 29 n. 12 óra 44 p. $3\frac{1}{2}$ mp. Ha ezen számot egy adott Moledből levonjuk, megtudjuk az *előző Moled* idejét; ha pedig ezen számot egy bizonyos Moledhez hozzáadjuk, kapjuk a *legközelebbi Moled* idejét. De mivel a régi időben az újhold megjelenésének idejét kiszámítani még nem tudták, szükséges volt e fontos tünemény megjelenését szemlélni, mert a sz. írás már 3000 évvel ezelőtt parancsolta meg őseinknek az új hold vissza-

térésének megünneplését (I. Mózes IV. K. 28. fejezet, 11. v.) és a zsidók az egész föld kerekiségén alkalmi imával (Birchasz halevona) még ma is ünneplik ezen tüneményt.

Az új hónap első napja félünnep van (Rosch hachodes). Harmincz napos hónapokon már a 30-ik nap és a következő 29 napos hónapja első napja *Rosch hachodesnek* neveztetik, pld. folyó évben Sevat utolsó napja és Adar 1. napja *Rosch hachodes*.

Hogy egész Palesztina összes lakói egyszerre ünnepelhessék az ünnepeket, az újhold beálltát hegyitüz jelek vagy követek által hirdették ki; de miután néha nem lehetett ezt pontosan kihirdetni, az ünnepek első és utolsó napjának megkétszerezését rendelték el, amit még ma is változatlanul tartunk meg, jóllehet az újhold megjelenését, az új hónapok kezdetét, a Nisan 14-ikét, a Tischri 1-jét ma már egész pontosan tudjuk kiszámítani.

A zsidó közönséges év = 12×29 n. 12 ó. v. 354 nap, tehát körülbelül 11 nappal kisebb, mint a Julián-féle év. Hogy ezen különbséget kiegyenlítsük, egy 19 évből álló cyclusba, melyben körülbelül 235 holdváltozás fordul elő, 7 hónapot iktatunk be, még pedig a 3., 6., 8., 11., 14., 17. és 19. évben

19 holdév = $12 + 7$ év; 12×12 hónap = 144 hónap; $144 + (7 \times 13)$ hónap = $144 + 91 = 235$ hónap.

19 napév = 19×365 n. 5 ó. 48 percz 45 másodperc = 6939 n. 4 ó. 25 p., 25 mperc.

19 holdév = 19×354 n. 4 ó. 24 p. s 4 mp. = 6729 n. 8 ó. 48 p. 26 másodperc.

A különbség tehát körülbetül 210 nap, vagyis 7×30 nap.

Ha tudni akarjuk, hogy bizonyos év közönséges vagy szökő év e, akkor az illető évszámot elosztjuk 19-el és ha maradékul 3, 6, 8, 11, 17 vagy 0—t kapunk, akkor az illető év szökőév, különben pedig közönséges év. Ezen szabály onnan származik, hogy őseink a zsidó világszámítás úgy rendezték, miszerint a világszámítás 1-ső éve 19 éves cyclus 1-ső éve is volt; így pl. a mult 5660. év szökőév volt, mert a 19-el való osztás elvégzése után maradékul 17-et kapunk; ellenben a folyó 5661. év közönséges év, mert, ha 5661-et 19-el osztjuk, a maradék 18 lesz.

Azért a zsidó naptár nem is oly nagyon egyszerű.

Többféle közönséges és többféle szökőévet különböztetünk meg.

1. Ha az év hónapjai váltakozva majd 30, majd 29 napból állanak, az év pedig ennek következtében 354 napig tart, akkor az illető évről azt mondjuk, hogy szabályos és „*Sonoh pesuta*,” „*Sonoh selemo*“ (ש) a neve.

2. Ha a chesvan hónapot, mely rendesen csak 29 napot számít, egy nappal gyarapítjuk, úgy, hogy az illető év 355 napig tart; akkor egy *számfeletti szabályos közönséges évet* kapunk; ilyen pld. a folyó év, mely szintén 355 napot számít.

3. Ha Kiszlev havának nem 30, hanem csak 29 napja van, úgy, hogy az illető év csak 353 napot számít, akkor az ilyen évet *hiányos szabályos közönséges évnek* (Chasera ח) nevezzük.

4. Ha az évet egy egész teljes hónappal kell gyarapítani, úgy, hogy az 384 napig tart, akkor az ilyen év szabályos szökőév (*sonoh meuberes*).

5. Ha pedig az ilyen évhez még egy napot kell hozzáadni, úgy, hogy 385 napig tart, akkor egy *számfeletti szökőévet* kapunk.

6. Ha pedig a szökőévet egy nappal kisebbítjük, úgy, hogy az ilyen szökőév csak 383 napig tart, vagyis a mikor a Kiszlevnek nem 30, hanem csak 29 napja van, akkor ezen évet *hiányos szökőévnék* nevezzük, ilyen volt pld. az 5624. év. (1864)

A zsidó ünnepek meghatározására (Keviosz hamoadim) különböző jelek szolgálnak, a melyek minden zsidó naptár elején olvashatók. Ilyen jel pld.

*

a naptár elején található *3 zsidó betü*. A folyó 5661. évben ez a 3 betü szerepel: $\aleph \psi \beth$; ezek között a jobboldali azt mutatja, hogy az új év 1-ső napja *hétfőre* (2) esik, a baloldali azt mondja, hogy a husvéti ünnep 1-ső napja *csütörtökre* (5) esik, a középső betü pedig azt jelenti, hogy ezen év egy közönséges év (Selemoh).

Némelykor a középső helyen *ch v. Ch* \aleph betü áll, s olyankor azon betü azt jelenti, hogy az illető év vagy hiányos közönséges év, vagy pedig hiányos szökőév (*Chaszero*.)

A múlt évi naptárban Z K G ($\aleph \beth \aleph$) betük szerepeltek; ezek azt jelezték, hogy a husvét 1-ső napja *keddre*, az új év 1-ső napja pedig *szombatra* esett, és hogy ezen év egy szabályos szökőév volt (*Kesidra*). A középső héber betü tehát vagy S, vagy Ch, vagy K.

Továbbá találjuk a naptár elején a *holdkör* (Machzor Koton) és *napkör* (Machzor godol) elnevezéseket, melyek közül az első egy 19 évi, utóbbi pedig egy 28 évi cyclust jelent; ezek is *héber betükkkel* vannak jelölve.

A zsidószámítás úgy van berendezve, hogy a holdkör cyclusának 1-ső éve összeesik a világ teremtésének 1-ső évével, minek következtében a holdkör számát megkapjuk, ha a f. é. számát 19-el elosztjuk; így $5661 : 19 = 298$ és a maradék 18. Ez azt jelenti, hogy a világ teremtése óta elmúlt 298 hold-cyclus, az *aranyszám* pedig 18, mely azt jelenti, hogy a folyó év ezen cyclusban a 18-ik. A közönséges időszámítás szerint a folyó évre vonatkozó aranyszám 2, tehát a kettő között 16 évi különbség van.

A *napkör* (Machzor gódol) számát is adja nekünk a zsidó naptár.

Azt mondja u. i., hogy az 5661. évben a *napkör* száma 5, a világ teremtése óta pedig már 203 *napcyclus* múlt el. Erre a következő számítás vezet: $5661 + 28 = 5689$;

$5689 : 28 = 203 +$ a maradék, mely a jelen esetben $= 5$, mely szám a napkör száma; az 5617. évben a napkör száma volt 17, a mi azt jelenti, hogy a 201. napcyclus 17-ik éve; az 5624. évben a napkör száma volt 24, vagyis 201. napcyclus 24. éve.

A *smitáról*, melyet a zsidó naptár szintén említ, már a kortani jelek ismertetése alkalmával szólottam. (l. 9. és 15. oldal).

A zsidó naptárban találjuk a *tekufath* elnevezést is, mely szó már Mózes II. k., 34. fejj., 22. v. és Zsoltárok 19. fejj., 7. v. is előfordul, és a mely alatt a négy évszak kezdetét értjük. A *tekufath* nevét azon hónap neve szerint viseli, a melybe esik, pl. *Tekufath Tevesz*. Minden egyes tekufath $91\frac{1}{4}$ napig tart. Ha az egyik tekufath idejét ismerjük, könnyen kiszámíthatjuk az előtte, illetőleg utána levő tekufath idejét úgy, hogy $91\frac{1}{4}$ napot levonunk, illetőleg hozzáadunk; pl. a folyó évben a tekufath Tisri, vagyis október hó 7-ére, vasárnap délelőtti 3 órára esik stb.

Őseink ezen időszakot már Rabbi Samuel óta, vagyis 200 évvel Kr. sz. u. a hold- és napi év kiegyenlítésére használták, de miután a nap jelen állásának és a jelenlegi csillagászati évszakok kezdetének már nem felel meg, nem tartjuk czélszerűnek ennek tárgyalásával tovább foglalkozni, hanem át-
térünk a zsidó naptárban található más kifejezésekre.

Az évi *uralkodó* bolygókról naptárunk nem tesz említést, hanem azon csillagzatokat (Mazolosz), melyek között a nap, a hold és a föld mozognak, és melyeket már a régi népek is ismertek (t. i. az *állatkör* 12 csillagzata), a zsidó naptár is felsorolja és pedig minden hónapnak juttat egy csillagzatot. Alljon itt a csillagzatoknak évszakonkénti beosztása: *Toleh* (kos), *sor* (bika), *Teumim* (ikrek) *tavaszi*; *szarton* (rák), *arjeh* (oroszlán), *beszuloh* (szüz) *nyári*; *meoznajim* (mérleg), *Akrov* (bököly), *késesz* (nyilász) *őszi* és: *gedi* (bak), *deli* (vizöntő), *dógim* (halak) *téli* mazólosz (csillagzatok).

Gabirol Salamon rabbi a már fentemlített „Keszler Malchusz“ cz. remek imájában csodálatos dolgokat ír; többek között a 12 csillagzatról ezeket mondja: „E csillagzatok hatásából ered minden alsóbbrendű teremtménynek ereje, a teremtő akarata és rendelése szerint, a ki mindegyiket megfelelő rendeltetésre teremté, névvel ellátá, minden egyest szolgálata és hivatása szerint“ stb.

Minthogy időszámításunkban nemcsak a napot, hanem inkább a holdat és fényváltozásait használjuk, az ujhold fontos szerepet játszik az ünnepek, különösen az újév napjának meghatározásánál.

Az újév elrendelésénél arra kell ügyelnünk, hogy Tischri elseje csak *hétfőre* vagy *keddre*, *csütörtökre* vagy *szombatra* essék, mert ha *szerdára* vagy *péntekre* esnék, az engesztelő napot vagy pénteken, vagy vasárnapon kellene ünnepelni és az ezen napon elhaltainkat csak $2\frac{1}{4}$ nap múlva lehetne eltemetni, a mi meleg országban már egészségi szempontból sem engedhető meg. Igaz, hogy az újévnek tulajdonképpen arra a napra kellene esnie, melyen a Tischri Moled esik. De vannak esetek, mikor ezen szabálytól el kell térni. Néhány ily kivételt akarok itt felsorolni:

1. Ha a Tisri ujholdja a 18. órában (zsidó időszámítás szerint) vagy még később áll be, akkor a rákövetkező napra tesszük az újév 1. napját. Ezen kivételt, mivel a 18-at „J“ Jud és „ch“ cháv betűkkel jelölik, „Jach“-nak nevezzük.

2. Ha a Tisri ujholdja a hét 1., 4-ik vagy 6-ik napjára esik, akkor az újév a rákövetkező napon kezdődik; és mivel az 1., 4. és 6-ot a héber A, D és U betűk jelölik, azért ezen kivételes esetet „ADU“-nak nevezik. „Adu“.

3. Ha a Tisri ujholdja (moled) közönséges évben keddre 9 óra 204 Chlak és 18 óra között van, akkor az újév csütörtökre lesz téve. Kedd a 3. nap = G; 9 óra = T; 200 = R és 4 = D. Ezen kivételt tehát G a T R a D „gatrad“-nak szokták nevezni.

A zsidó naptárnak jelenlegi mesterséges szerkesztése már Hillelnek köszönhető.

Szivesen szólottam volna még a keresztény keletnek zsidó keletre való átszámításáról, a zsidók és a keresztények husvétii ünnep ideje meghatározásáról stb.; de térszüke miatt kénytelen voltam az olvasó figyelmét csak a legfontosabbakra irányítani. Azonban azoknak, a kik a zsidó naptárral bővebben óhajtanak foglalkozni, melegen ajánlhatok néhány erre vonatkozó művet: „*Ideller's Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie.*

Schwarz: „*Der Jüdische Kalender historisch und astronomisch 1872.*“
Levisohn: „*Geschichte und System des jüdischen Kalendervesens.*“
Mahler Ede, budapesti egyetemi tanár: „*Chronologie und die Zeitrechnung der Hebräer.*“
Dr. Bill Lersch: „*Einleitung in die Chronologie I. Theil.*“

VII. A török naptár.

Míg a *zsidók* időszámítása a világ teremtésével, tehát 5661 évvel ezelőtt, a *keresztényeké* Jézus születésével, tehát 1901 évvel ezelőtt kezdődött, addig a *törökök*, arabok, perzsák, és általában a mozlímok, azaz mohammedán vallásuak időszámítása Mohammed prófétának Medinából Mekkába való futásával kezdődik, vagyis 1318 évvel ezelőtt.

Ezen történeti esemény 621 évvel Kr. sz. u. állott be; ennek folytán ha a török folyó év számát akarjuk tudni, akkor a 621-et le kell vonnunk a folyó polgári év számából (1901), a maradékot (1280) el kell osztani 33-al, a hányadost pedig (38) hozzáadni az osztandóhoz és ezen összeg (1280 + 38 = 1318) a *folyó török év száma*.

Midőn a perzsa sah 1900. szeptember havában Budapesten tartózkodott,

a Hungária-szálloda vendégekönyvébe a keletet így írta be: Dsemarot sani 1313. Ebből arra lehet következtetni, hogy a perzsák Mohamed szökését, a Hegerat 4 évvel későbbre tették és innen van, hogy négy évvel vannak hátrább, mint a törökök. A többi időegységük inkább a régi zsidók időegységeihez hasonlít.

A *nap* náluk is este, a nap alkonyával, tehát 6 órával korábban, mint a keresztényeknél kezdődik.

A *hét* náluk is 7 napból áll. A napok nevei: *Ahad*, *Esnájim*, *Szalosza*, *Arbua*, *Chamisz*, *Dsuma*, *Szebt*. Neveik nagyon hasonlítanak a héber első számnevekhez.

A törökök nem ünneplik a hétnek sem 7-ik napját, mint a zsidók, sem 1-ső napját, mint a keresztények, hanem a hét 6. napját, a pénteket *Dsumát*, mely a nyugalomra, az összegyülekezésre, az imára van rendelve. *Dsuma* annyit jelent, mint gyülekezet.

A törökök időszámításukban szintén a holdat használják és azon időt, mely két ujhold között letelik, *hónapnak* nevezik. A páratlan hónapok, tehát az 1., a 3., az 5. stb. 30, a párosok 2., 4., 6. stb. 29 napból állanak. 12 hónap, vagyis 354 nap egy török év. Évük tehát 11 nappal rövidebb, mint a Julián-féle év. Ha egy török 100 éves a török időszámítás szerint, akkor a polgári időszámítás szerint csak 97 éves.

A török év egy *holdév*, nem egyezik meg a napévvel, t. i. 11 nappal rövidebb, és miután a hiányzó napok nem lesznek beiktatva, ünnepeik, pl. újév, némelykor a tavasz, máskor a nyár, ősz vagy a tél idejére esnek. Így pl. a török újév *Moharrem* 1-jére esik.

1309	ben az újév	1891. aug. 7-ére
1310	” ” ”	1892. jul. 24 ”
1312	” ” ”	1894. ” 5 ”
1313	” ” ”	1895. jun. 29 ”
1315	” ” ”	1897. ” 2 ”
1316	” ” ”	1898. máj. 22 ”
1317	” ” ”	1899. ” 12 ”
1318	” ” ”	1900. ” 1 ” esett
és 1319	” ” ”	1901. ápr. 10 ” esik.

Legyen szabad egy más példát is említenem.

A törökök a *Dsumán* kívül tartanak még néhány más ünnepet is. Legszentebb ünnepük az ugynevezett *Nagy Bairam*. Ez minden évben Seval, a 10-ik hónap első napjára esik.

Az 1315.	Seval 1-je	1898. febr. 23-ára,
” 1316.	” 1. ”	1899. ” 12 ”
” 1317.	” 1. ”	1900. ” 1 re esett.

A Nagy Bairum tehát minden évben 11 nappal előbbre esett.

Muzaffer Ed Din perzsa sah a polgári időszámítás szerint 1858. márczius 3-án született és 1900. márczius havában kellett volna 42-ik születése napját ünnepelni; de mivel a török évek és hónapok rövidebbek, a sah a múlt évben Budapesten nem márczius, hanem október havában ünnepelte nem 42-ik, hanem 47-ik születése napját.

A törököknél 2-féle naptár van alkalmazásban: az egyik a *takoim*, évi naptár, a másik a *ruszname napló*.

Az utolsóban is található az év *szerencsés* és *szerencsétlen* napjai.

Amazokhoz tartozik minden hónap 13., 14. és 15. napja, emezekhez pedig Moharrem 3. és 7. Safer 2. 21. napja stb.

Minálunk is el van terjedve egy kis babona, így pl. hogy pénteken nem

szabad új vállalatot kezdeni, mert ez szerencsétlen nap; de a törököknél a naptár készítői terjesztik a naptár útján a babonát, meghatározván a szerencsés és szerencsétlen napokat; a babona terjesztése pedig sikerül nekik, annál is inkább, mert a törökök a fatalizmus hívei.

Végül leszek még bátor a chinai naptárra vonatkozó néhány adatot közölni, részint a bemutatott naptárakkal való összehasonlítás céljából, részint pedig azért, mert a jelenlegi chinai zavarok miatt minden, a chinaiakra vonatkozó adat érdekel bennünket.

VIII. A chinai naptár.

Ha a naptárakat történeti fejlődésük szerint akartam volna tárgyalni, legelőször kellett volna beszélnem a chinai naptárról, mert a chinaiaknak már 2000 évvel időszámításunk előtt volt naptáruk, csak hogy, míg a többi ismert naptárak szerkesztésénél az uralkodó vallás volt nagy befolyással, addig a chinaiaknál minden időben csak az astronomiai, meteorologiai és gazdasági ismeretek és a politikai viszonyok voltak az irányadó elemek.

A chinai naptárt (*Li-suh*) egy, ezen czélből alkotott astronomiai hivatal szerkeszti, a császár pedig némi módosítás után jóváhagyja. A többi naptárt csak ezen minta után szabad készíteni.

A chinai kelet, t. i. az időszámítás éjféllal kezdődik már 1122 Kr. sz. óta; az előbbi századokon a Sang Dynasztia alatt a kelet kezdődött déllel.

A napot (*Dzsi*) 12 egyenlő *kettős órára* (*Si*) osztják; ezeket nem számokkal jelölik, mint mi, hanem nevekkal; pl. *Tsö*, *Tsen*, *Yu*, stb. Minden *Si* 8 részből áll (*Khe* = $\frac{1}{4}$ óra) és minden *Khe* 15 részre, (*fen* = perc) oszlik; újabb időben a *fen* 60 *Miao*-ra (mperc) osztják.

A hónap (*Yue*) az ujholddal kezdődik és 29 vagy 30 napból áll. Míg minálunk minden hónapnak 3-féle neve van, t. i. a *római*, a *sz.-egyházi* és egy *meteorologiai*, pl. január, B. asszony-hava és télhó, addig a chinaiak hónapjaikat számokkal jelölik, kivéve az első hónapot, melyet szentelt hónapnak (*Tsing-Yue*) neveznek, és a szökőhónapot, melynek szökőhó (*Djün-Yue*) a neve.

A 4 évszak mindegyikét 3 részre osztják: *Meng* (kezdet), *Tsung* (közép) és *Ki* (vége).

A kínaiaknak még más időegységeik is vannak, mint nekünk. Percz, óra, nap, hét és hó mellett van egy *60 napból álló egységük*, azonkívül van egy egységük, mely *28 napot tartalmaz* és 4 részből áll; megjegyzendő, hogy ezen 28 nap mindegyikének van egy külön neve. Az első 7 nap nevei: *Fang*, *Sin*, *Vei*, *Khi*, *Teu*, *Nieu*, *Niü*. A 7. nap császári rendelet szerint komoly öngondolkodásra van szentelve.

A kínai év egy *kötött holdi év*, mert az idő meghatározására a nap állását is használják. Az újév napja (*Yuan-Dzsi*) mindig azon hónap első napja, amelyben a nap a halak jegyébe lép (ennek minálunk február hava felel meg). A kínaiak második hónapja a mi tavaszunkba, 5 hónapja nyarunkba, 8 hónapja őszünkbe és 11 hónapja telünkbe esik.

A kínai polgári évet nemcsak 12, hanem 24 részre is osztják, mely részek neveiket meteorologiai események szerint kapták.

Ismernek a kínaiak egy még nagyobb *időegységet* s ezt jóval előbb ismerték, mint a görögök, t. i. az időkört (*Tsang*). Ez áll 235 holdhónapból és megegyezik 19 napévvel, vagy 228 hónappal. Az évszámítás a 60 évi *cyclus* használásán és az uralkodó császár kormányozási idején alapszik. Ezen időszámítás már 206 évvel Kr. sz. előtt volt használatban.

A hivatalos okmányokban a keletet a császár uralkodási és a *cyclus*nak évével, hónapjával és napjával számokban fejezik ki. Pl. 1869. szept. 2-án kötött az osztrák-magyar kormány a kínai kormányval egy kereskedelmi

*

szerződést, melynek kelete így szól: „*Tan Chichy* kínai császár uralkodásának 8. éve, 7. hónapja és 26. napja.“

A kínaiak főünnepé a következők: az *uj év ünnepe*, a *téli solostitium* és a *földművelés ünnepe*. Ez utóbbin a császár maga húzza az első barázdát és a mandarinok folytatják és befejezik a császár által megkezdett szántást.

A polgári naptár (Li-su vagy Kung-su) a csillagászati meghatározások mellett astrologiai adatokat is közöl, pl. szerencsés és szerencsétlen napokat.

IX. Néhány tanuság.

Most pedig, miután néhány naptár szerkesztéséről és tartalmáról röviden értekeztem, legyen szabad ezeknek történeti fejlődéséről néhány tanulságot levonnom és felsorolnom:

1. A legujabb tapasztalat azt mutatja, hogy nem oly tanulságosak az általános, mint a specialis kiállítások, ép úgy lehet azt is mondani, hogy az általános történet nem oly tanulságos, mint egy egyes tárgy, pl. a különféle találmányok története.

2. Az emberek és nemzetek testi és lelki tehetségei majdnem ugyanazok; csak a mennyiségben, a tökéletesítési képességben mutatkoznak különféle testi és lelki különbségek.

3. Ezen különbségek az örökléstől, az alkalmazkodástól, a föld fekvésétől, a viszonyoktól, a sorstól függenek.

4. Az idő érzéke észrevehető minden embernél, minden nemzetnél, de az idő felfogása, mérése, meghatározása, alkalmazása, a nép szellemi képességeitől, a korszellem műveltségétől, tudománya terjedelmétől függ.

5. Az emberi ész csak lassanként fejlődik, csak tévedéseken át jut az igazságra.

6. A napot és a csillagokat, melyeket az első emberek és népek istenekként imádtak, csak később *tekintették Isten teremtményeinek* és használták fel az idő meghatározására.

7. Az eddig ismert és használatban lévő naptárak között a legjobb és legczélszerűbb a *Gergely-féle*, mert ez csak 2000 évvel ez után, $\frac{1}{10}$ nappal későbbre fogja hirdetni a tavaszi napéjegyenlőséget, mint az a valóságban fog beállni, ez pedig oly csekély különbség, mely a gyakorlati, vallási és gazdasági életre lényeges befolyással nincsen, míg a Julián-féle naptár ugyanakkor már egy 23 napi különbséget fog mutatni.

Azon reménnyel fejezem be értekezésemet, hogy ez az olvasó tagtársakat a naptár alapos tanulmányozására fogja serkenteni, és egy kis hasznos, érdekes anyagot fog nekik nyújtani a naptárnak népiskolai ismertetése alkalmával.

Lederer Á.

A vallásoktatás céljáról, anyagáról, módszeréről.

(Vége.)

Történet.

A polgári I. osztály Józsuától az első templom pusztulásig. A II—IV. osztályok a zsidók történetét mai napjainkig a világtörténelem keretében tanulják.

Áttérhetünk már most arra a módszerre, melyet tanításunknál követünk. Bocsássák meg, hogy csak nagyjában és csak a héber tanítás módszeréről beszéljek. Arra kérem önöket, méltóztassanak a bevezetésemben elmondottakra gondolni, hogy tulajdonképpen csak magamnak mondok ujat, hisz önök ezt már régen és jobban tudják nálamnál.

A történelem tanításának módszerét majd hivatottabbak fogják önöknek elmondani.

Héber oktatás.

Uj nyelv, uj irás. Kettős nehézség előtt állunk. Fülünk és nyelv-érzékünk nehezen szokik az idegenszerű szavakhoz. Hisz a tárgyat és a tárgy megnevezését anyanyelvünkön t. i. a szót egynek képzeljük. A legalsóbb fokon, mikor a tárgyakat még saját anyanyelvünkön sem tudjuk pontosan megnevezni, a nehézség csak fokozódik. Helyesen mondja tehát a mi tantervünk, hogy az I. osztályban csupán csak a gyermek családi életében élő héber mondatok, szók, apró imák fordítandók. Ezeket a benediktiókat, imákat a legtöbb gyermek már otthon tanulta. Ily szellemben halad a mi tantervünk fokról-fokra, az ismereteshoz kötvén az ismeretlent.

Nem oly könnyű a dolog, a mikor összefüggő szöveg, maga a biblia tanítandó. A mi elemi iskolánk a régi zsidó tradícióhoz hiven a II. osztályban kezdi a Genesis fordítását. Minthogy az I. polgári osztályban felerészben oly anyagot kapunk, mely soha összefüggő szöveget nem tanult, úgy gondolom, hogy az év elején a módszernek az elemi II—I. polgáriig körülbelül egyenlőnek kellene lennie.

Én a magam részéről a polg. I. osztályban az év elején mindenekelőtt az olvasást gyakoroltatom, mert helyes olvasás nélkül nincs helyes megértés sem. Kitüzöm, hogy mit fogunk olvasni, magam olvasom a verset, elolvastatom karban az osztálylyal mindaddig, míg nagyjában úgy hallom, hogy az osztály helyesen olvassa. Azután megteszem a próbát, elolvastatom egynehánynyal külön-külön és csak azután térünk át a mondat fordítására. A karban való olvasás csakhamar fölöslegessé válik, mert a gyermekek legnagyobb része megtanulta az olvasást. Azután már csak az nem tud olvasni, a ki magyarul vagy németül sem tud olvasni. Ugyancsak így gyakorlom az olvasást azokon az imákon, melyeket mi szombati istentiszteletünk alkalmával elmondunk.

A fordítás a következőképpen történik: Minden mondatban akad egy-egy szó, melyet a gyermekek ismernek, én csak az ismeretleneket fordítom le. Ismervén a szavakat és frázisokat, lefordítjuk az egész mondatot, lefordítja az osztály egy része, lekérdezem a frázisokat, lekérdezem a szavakat. Minden fokon kerülendő a szavanként való fordítás. Egy összefüggő szakasz elvégzése után az ethikai tanulság, ezután minden egyéb említendő, a mi a gyermekeket érdekelheti.

A fordítás, úgy gondolom, leirandó a gyermekekkel, eleinte az iskolában dictandó utján, későbbben a tanulók magánszorgalmára bízhatjuk, de akkor is a fordítás az óra elején felolvasandó és kijavítandó.

A mi már most a grammatikát illeti, nézetem az, hogy minél kevesebb grammatikát és minél több bibliát tanítsunk. Az embernek veleszületett tehetsége, hogy ha valamely szónak kétféle alakját ismeri, ráismer per analogiam magától egy 3-ik formájára is. Ha előfordult אלהים és אלהי akkor a gyermek az אלהינו alaknál magától is fogja tudni, hogy istenről van szó, vagy יצא és יוציא akkor ráismer יוצאתי is. Mert ha ezen tehetségünk hiányoznék, sohasem tanulnánk meg anyanyelvünket. Magából a gyakorlatból rájön a gyermek a névszó és az ige személyragjaira. A grammatikai formákat legalább népiskolai fokon nem kell tehát tudatossá tenni. A régi héber tanítás nem is esett sohasem abba a hibába, hogy grammatika alapján nyelvet tanítson. Nem is állítottak össze héber chrestomatiákat a grammatikai formák érzékeltetése céljából, mint a a classikus nyelvek tanításánál, a hol Romulus csupán csak praesensben beszélt.

Összefüggéstelen, kapcsolat nélküli mondatokon sem tanítottak sohasem hébert, mert volt ugyan grammatika Ollendorf és Ahn módszere szerint, de a szerint zsidó iskolában nem tanítottak. A zsidó gyermek mindig biblián tanulta a hébert, mert mindig az ethicum megismerése volt a fő, a mi viszont visszatartott a megnevezett paed. képtelenségtől.

Ugy gondolom a régi zsidó tanítónak nem volt tudomása induktióról vagy deduktioról, nem tudta, hogy a grammatika induktív tudomány és mégis a grammatikát, ha egyáltalában elővette, már csak sok anyag elvégzés után vette elő, mikor a gyermek a grammatikai formákat a szavakon mintegy magától megtanulta.

A grammatika csak a szöveg megértését segítse elő, de ne akarjon önálló disciplina lenni, különben a biblia tanításával úgy járunk, mint jártak és járnak a görög-latin klasszikusok tanításával. Sokat grammatizáltak, keveset olvastak, a tartalom mellékes lett, de az acc. cum inf. és az ut finale elkese-ritette a mi életünket.

Nem azért olvassuk a bibliát, hogy héber grammatikát tudjunk; a grammatika nem minden és nem is a kezdet és nem is a cél egy nyelv értésében. Nem reflexiók útján tanulunk nyelvet, azon az úton soha meg nem tanuljuk.

Tehát semmi grammatika? De igen, azonban csak annyi, a mennyi okvetlenül szükséges a megértéshez. Ugy gondolom, hogy a héber grammatikából polgáriskolai fokon összeállítjuk a névszó és ige személyragjait, beszélünk a „*l*” szerepéről. A st. constructusról, a Kal, Piel, Hifil, Nifal, Hit-pael jelentéséről és evvel eleget tettünk a grammatika követelményeinek. Mert azt csak nem hiszi senki, hogy tanulóink, ha az iskolából kilépnek, előveszik a héber szótárt és annak segítségével olvasnak ismeretlen héber szöveget.

Bátran megelegedhetünk azzal is, ha volt tanítványainkkal annyira megszerettettük a szentírást, hogy előveszik annak héber szövegét és egy majdan elkészítendő jó magyar biblia fordítással együtt olvassák. Tehát sokat olvasni, keveset grammatizálni.

A szöveggel összefüggő egynehány kérdésről akarok még szólni, különösen arról az ellentétről, mely a biblia némely tanítása és az élet között fennáll. Ily esetben igen óvatosan kell eljárunk magyarázatainkban. Így mindjárt a IV. ige tanításánál meginterpelláltattam egy kis tanítványomtól, szabad-e az üzletet szombaton nyitva tartani, avagy hogy az ő apja szombaton dolgozik. Ily esetben sohasem szabad a szülőt vallástalannak feltüntetni, hanem lehetőleg megmagyarázni, mentséget találni a szülők számára,

Vagy a csodás részletek a szentírásban.

A kis gyermeknek a csoda nem csoda, hanem természetes dolog, a mely sokkal jobban vonzza a valóságnál. E hitétől megfosztani nem szabad, de ha a gyermek kételkedni kezd, egyrészt fejlődése folytán, másrészt a geologia, a természetrajz, fizika tanításainak hatása alatt, feleletünk kétféle lehet, vagy hogy a csodás események történeti tények, vagy azt, hogy maga a szentírás sem fektet nagy súlyt a csodákra, hogy a csodában is csak az isteni gondviselés kifürkészhetetlen útjait akarja nekünk jelképezni; hisz a prófétát nem valami csodáról, hanem a tan hirdetéséről meg lehet ismerni, vagy a mint a hagyomány kifejezi. אין משיחין בבך קול *De sohase tanitsuk azt, a mit magunk nem hiszünk.*

Láttuk tehát, hogy az emberi tökéletesedés forrása a vallás, a vallás-oktatásnak nincs is más célja, mint az emberi nem tökéletesedése. Mindnyájan dolgozunk ezen cél elérésére. Mindaz, a mit tanítunk, fejleszti a gyermekben a vallásos érzületet. A magyar tanár, a magyar költő művein mutatja be az emberiség erkölcsi ideáljait, kifejtheti azt a hatást is, melyet a biblia költőink gondolkozására, sőt nyelvére is tett. A történelem tanára minden nép sorsán mutatja ki az isteni gondviselés útjait, a nép művelődésén pedig ráutal arra, hogy minden költészet és művészet forrása a vallás. A természettudományok tanára a természet nagyszerűségéről ad képet és minnél inkább kimutatja a természetben a szépséget, a cél- és okszerűséget, annál inkább ébreszt vallásos érzületet. Ne felejtsük el, hogy a természettudomány is mindent egy elvre akar visszavezetni. Hogy szívünkhöz szóla zene és a művészet, azt csak nem kell bővebben fejtegetnem.

És így az a tudat, hogy az emberben annyi tehetség lakozik, már hálára intheti Teremtője iránt.

A vallástanító mindezen hatásokat összegezi és ez erkölcsi érzületet erkölcsös tetterre váltja.

Dr. Braun S.

Egyesületünk ügyeiről.

Legyen szabad nekem, ki az egyesület létesítése céljából megindult mozgalmat átéltem s egyesületünk életét mindig a legnagyobb figyelemmel kísértem, néhány szóval az Értesítő két legutóbbi számának „Egyesületünk célja” és „Anyagiak” című vezércikkeiben foglaltakra reflektálni.

Lapunk érdemes szerkesztője e két cikkben igen hiven festi egyesületünk eddigi működésének eredményét s figyelemreméltó reformokat óhajt az egyesület feladatait illetőleg megvalósítani.

Az egyesület az alakuláskor kitűzött *erkölcsi célokat* teljes mértékben megvalósította. Iskoláink, hitközségi életünk megmagyarosítása körül oly érdemeket szerzett, melyek egymagukban is involválják ama ítéletünket, hogy az egyesület nem hasztalan vette igénybe a tagok legnagyobb pártfogását. Erkölcsi téren e siker a jelenben még fokozottabb mértékben nyilvánul.

De az *anyagiak* terén mintha régebben nagyobb energiával és sikerrel működött volna az egyesület. Helyesen jegyzi meg t. szerkesztő-barátom, hogy 1878-ban a tanítók véglegesítését úgyszólván „*kierőszakolta*” az egyesület. Erélyes fellépésével véget vetett ama tarthatatlan állapotnak, hogy az izr. tanító jelen keservei mellett a bizonytalan jövő keserűségét is érezze. Mintha most is hallanám a t. szerkesztő úrnak ez anomália megszüntetése iránt az 1877-iki nagy gyűlésen felemelt harsogó szavát!

Miért nem járunk el most is ily kitartó buzgalommal a nyugdíj-illeték rendezésénél felmerült vizzásságok ellen. A kultuszminiszterium számtisztjei kényök-kedvök szerint hasítják ki fizetésünkből „lakbérünket”, holott eddig a teljes összeg után (jó magam is a nyugdíj-alap fennállása óta) fizettük az illetéket s pedig ugyanabban a helységben, ugyanoly fizetés mellett egyszerre 100, majd 50 frtot.

Avagy szegény *Meiszner* raszloviczai kartársunk érdekében mért nem vetette latba az egyesület tekintélyének súlyát. Itt nem csupán egy tanító kemény sorsa hívta ki az egyesület erélyes fellépését, mert az ez esetben elért siker elejét vette volna, hogy hasonló esetek előfordulhassanak.

Az *anyagiakról* írt cikkben felvetett eszmék közül az özvegyi segélynek 400 koronáról 600 koronára való felemeléséhez a legnagyobb készséggel hozzájárulhatunk. Egyesületünk anyagi ereje az ebből eredő többletkiadást az alap veszélyeztetése nélkül kibírná. Egyesületünk legnemesebb missziójához tartozik a tagok támasz nélkül maradt özvegyeinek segélyezése, ennek kiterjesztése tehát mindnyájunk támogatásával találkozhatik.

A *betegsegélyek* igénybevételénél netán észlelt visszaélések egyedüli óvszere a *segélyt igénybevevők nevének nyilvánossá tétele*. Teljesen méltányolnám a segélyezettnek ettől való idegenkedését, ha ez vizszontszolgálat nélkül való — mondjuk ki magyarul: *koldus-kenyér* volna; de ez nem áll, mert ehhez a tagoknak tagsági díjuk fejében alapszabályszerűleg biztosított joguk van. Ennek indokolt igénybevétele annyira nem szégyen, mint nem az, mint pl. ha egy betegsegélyző-egyesület tagja az egyesület gyógyszereit és orvosát igénybe veszi. E nyilvánosság mellett a segélyt csupán azok vennék igénybe, kik arra tényleg rászorultak. (T. cikkirőval e kérdésben nem vágyunk egy véleményen. Akármilyen jogosan kérhetik beteg tagtársaink a betegsegélyt, ha csak *egy* is akadna, kit a nevek közzétételével visszariasztanánk a segély

igénybevételétől, már nem volna helyes ebbeli eljárásunk. De nem volna ez eljárásunk a zsidó szellemnek sem megfelelő, mert a *matan b'szészer*, a csendes segélyezés, mikor a segélyezettnek nem kell restelkednie, ez felel meg vallásunk szellemének. Ebben már csak a réginél maradunk. Szerk.)

A *kölcsönnyújtást* nem helyeselhetem. Nem hiszem, hogy volna hitközség, mely indokolt esetben tanítóinak előleget ne nyújtana. A hitközség tudja legjobban megítélni, mikor jogos ez előleg, s ennek módjában áll a fizetéslevonás útján odahatni, hogy a tanító tartozását törleszse is. Ha pedig a hitközség kezességét kell igénybe venni, inkább adjuk azt kamatos kölcsönre, mert a kamattól való szabadulás a tanítót a kölcsön törlesztésére készíti, míg a kamatmentes kölcsön visszatérítését huzza-vonja, még az esetben is, ha a törlesztésre időközök lennének meghatározva.

Az egyesület ügyeiről általánosságban lévén szó, ne vétessék rossz néven, ha az egyesület *kiadványairól* is néhány őszinte szóval megemlékezem. Oda kellene hatni, hogy az egyesület kiadványaira kiirt pályázatokban a vidéki tanítók is részt vegyenek. Általános a hiedelem, hogy a vidékiek pályázása hasztalan, mivel ugyis központi tag lesz a pályanyertes. Ezen közhiedelmet igazolni látszik ama körülmény, hogy összes kiadványainkat — *egynek* kivételével — budapesti tanítók irták, s épen a vidéki tanítóknak a pályázatoktól való tartózkodása okozta azt, hogy pl. a bibliai történetre csak *egy* pályázó akadt. (Kár ezt a kérdést csak így néhány szóval érinteni, mert azt a téves hiedelmet, mintha a fővárosi tanítók monopoliumba vették volna az egyesület kiadványainak szerzői jogát igaz értékére kell redukálnunk. Egy cikk megírása és egy jó tankönyv megszerkesztése között nagy a különbség. Erre a témára még visszatérünk és be fogjuk bizonyítani, hogy t. cikkíró — látszat után ítélt, pedig a látszat csal. Szerk.)

A budapesti tankönyvirók által irt munkákat is ki kell adni jelesebb vidéki tanítóknak áttekintés és bírálás végett, mert egyrészt több szem többet lát, másrészt pedig a vidéki iskolák igényei sok tekintetben a fővárosi iskolákétól eltér, már pedig a fővárosi tanító akarva nem akarva a fővárosi iskolák igényei szerint írja könyvét.

Senki sincs, ki az egyesület jelenlegi vezetősége irányában nálamnál nagyobb bizalommal viseltetnék. De az egyesület iránt érzett rokonszenvem kötelességemmé teszi, hogy kifejezést adják ama közóhajnak, hogy már a *jövőre* való tekintettel is az egyes munkákért fizetett *tiszteletdíjak*, az egyes munkák s kiadások *példányszámait* és *tiszta jövedelme* évről-évre részletezve közzététessenek. *Ne kerüljük a nyilvánosságot!* Ez bizalmat gerjeszt s mindenkit meggyőzöttet arról, hogy az egyesület vezetése jó kezekben van. (Ha jól emlékszünk, épen onnan, hol t. cikkíró működik, már azt is kétségbe vonták, hogy kimutatott vagyonunk nem-e oly csalóka, mint a délibáb és azóta évről-évre kimutatjuk értékpapirjaink számait és a pesti izr. hitközség főpénztárosa aláírásával bizonyítja, hogy a pénz is megvan. A honoráriumok körül semmi összepaklizás nincsen, mert mi pestiek is becsületes emberek volnánk, vagy mi a fránya és a legközelebbi közgyűlés alkalmával megejtendő revizio is ezt fogja bizonyítani. Csak a bizalmatlanság rut maszlagját ne dobjuk egyesületünkbe, mert ez veszélyes. Szerk.)

Mindezeket már régóta óhajtottam elmondani, kapóra jöttek tehát igen t. szerkesztő-barátom jeles cikkei, melyekre reflektálva, leirhattam mindazt, mit az egyesület érdekében jónak láttam.

S.-A. Ujhely, 1901. ápr. 16-án.

Knopfler Sándor.

A zsidó iskolák létkérdéséhez.

Felekezeti tanügyünk fellendülése körül első sorban az orsz. izr. tanítóképző-intézet és Tanügyi Értesítőnk szereztek elévülhetetlen érdemeket. Amaz körülbelül 5 évtized óta mint központi szellemi reflektor, a közművelődés bajnokait bocsátja szét a szélrózsa minden iránya felé; emez pedig anyagi és erkölcsi helyzetök javításán nem csekély sikerrel munkálkodik; mindketten már jubiláltak is. Mindegyik ünnepségén országos nevű celebritások előtt nagyszabásu beszédek és dicshymnusok hangzottak el. Elkezdve a ministertől mindannyian eklatánsan kiemelték, hogy milyen fontos missziót tölt be e két intézmény a zsidóság megmagyarosítása és a kultúra terjesztése körül. Engedje meg t. szerkesztő ur, hogy kiindulási pontul e két fontos intézményt válaszszam és mondani valómat ezek köré csoportosítva, a zsidó iskolák létkérdéséhez hozzászólhassak.

Korunkban minden rohamosan halad előre, csupán a zsidó felekezeti iskolák fejlődésénél lehet stagnálást konstatálni. Sokan rámutattak már ennek okaira, melyeket — egynek kivételével — mind aláírom. Igaz, hogy a közöny a zsidóságnak áldozatkészségét nullafokra süllyesztette; az is igaz, hogy e közöny növeléséhez a vallásos érzület hanyatlása is nagy mértékben hozzájárult. Csak abban nem értek egyet, hogy ezt a közönnyt „leginkább“ a szegénység terjedése okozta, mert miért jut a szegénység mellett minden fényűzési czikkre, csak épen az iskola és tanító tételénél kezdik a takarékoság erényét gyakorolni? Hiszen, ha valaha, ugy ebben a materialisztikus korban, mikor a gyermekeknek az életre való vallás-erkölcsi alapot és támaszt leginkább az iskola nyújtja, kellene minél nagyobb áldozatokat hozni iskola-ügyekért. Nézzük csak, miképen állunk ma a gyermekneveléssel. Nagyobb városban az apa kenyeret keres, ló, fut, dolgozik, szerepel és nem ér rá, vagy csak vajmi ritkán jut hozzá, hogy gyermekei nevelésében részt vegyen, a modern anya pedig más határokon mozog. Részt vesz mindenféle jótékonycélu mozgalmakban. Bejáratos a népkonyha felügyelő-bizottsági ülésekre; saját konyháján garázdálkodnak a hűtelen cselédek; nagy érdeklődést tanusít az elzüllött gyermekek helyzetének javítása és felruháztatása iránt és nem veszi észre, hogy saját gyermekei lomposan és piszkosan csatangolnak ide s tova. Kisebb városokban sem jobb a helyzet; a háziasszony minden, csak gyermekeinek nevelőanyja nem. Annyira el van magával és a külvilággal foglalva, hogy a házvezetését a havonkint egymást felváltó cselédekre bizzák, kiknek gondozása alatt a gyermekek még igen zsenge korukban mindenféle trágárságokat elsajátítanak és így erkölcsileg és fizikailag elsatnyu va, küldik őket, mint megszabadulni vágyó tehertől az iskolába, hogy ott vesződjek velük a tanító és a sziszifusi munkát velük minden nap újra kezdhesse. Az apák pedig, kik többnyire kereskedők és iparosok lévén, az egész heti fáradozások után szombat és vasárnap délutánonkint egy kis pihenőre a kávéházba vagy kaszinóba „benéznek“, a kontra és rekontra nemes sportjánál 4—5 forintocskának nyakára hágnak. (Kinek nem inge, ne vegye magára.) Hát erre van pénz, mert mindezt a társadalmi élet követeli. Ha azonban jön az egyházi a kultuszadó- és tandíjakért, ugy ráförmed a t. apa ur, hogy azt sem tudja a szegény istenadta, melyik ajtón osonjon ki. Tiszteletet a kivételnek, de az iskola-rubrikánál általánosságban zsugoribb felfogás uralkodik, mint a házi állatok nevelésénél. Pedig sehol sem teljesedik be oly szóról-szóra a szent írása eme intése: *megbüntetem az apák bűneiért a gyermekeket harmad- és negyediziglen*, mint ennél a vétkes szükkeblűségnél.

X. hitközségben pl. egy választmányi gyűlésen arra kéri a tanító az előljáróságot, hogy évi 10 frtot szavazzon meg egy iskolai könyvtár alapítására. Erre azt mondja az elnök: „ne terhelje tanító ur *ujabb* megadóztá-

tással a szegény hitközségünket, hisz ön, mint hitk. jegyző, jól tudja, hogy a hátralékos tandijak és kultuszadó kimutatása most is a szolgabírónál van behajtás végett.“ Ugyanazon választm. gyűlés a hitközségi irományok megőrzésére egy tűzmentes Wertheim-szekrény megvételét indítványozza és az erre szükséges nagyobb összeget folyósította is. Egy másik hitközségben megtárgyalták szegénység miatt az ismétlők tanításáért évek óta járó fizetést, de a főnöpekre egy odatévedt vándorkántort 70 frtért felfogadott, és mivel a trillákat szépen kivágta, ott marasztalták a sátoros ünnepre is, tiszteletdíját 30 frttal megtoldották, úgy, hogy ez a luxus egy havi étkezés ellátásával belekerült az imént még szegény hitközségnek jó 150 frtjába. Kutasson csak minden kartárs, azt hiszem, sokan tudnának ehhez hasonló eleményeket elmondani.

Ne tartson tehát nekem senki sem prédikációkat a szegénységről; mert világos, hogy ott van a baj, hogy családjainkban már nem a régi patriarchális szellem uralkodik, hol a gyermekek szerénységre és a szülők iránti engedelmességre voltak szoktatva, hanem fordítva áll a dolog: ma a szülő a saját gyermekének rabszolgája; míg egyrészt nevelésével mitsem törődik, addig másrészt kénytelen akarátát gyermekei akarátának alárendelni és tulzott igényüket kielégíteni. Luxus cikkekben minden család többet költ gyermekeire, mint amennyit életviszonyai szerint költekeznie szabad volna és így egymást tulliczítva, tönkre teszik magukat. A hitközségek sem ismernek mértéket a reprezentálás és csillogó külsőségek fitogtatásában. Hány meg hány 80—100 tagból álló hitközség van, melyek erőlködnek a tanítótól megszabadulni, hogy a metsző és előimádkozó mellé még kántort vehessenek kétannyi fizetéssel. Nagyobb városokban pedig építenek monumentális templomokat, tartanak rabbit, hitszónokot, kántort kórossal és egész éven át kong a templom az ürességtől. Április 11-én. aug. 18-án és nov. 19-én nagy előkészülődés közepett megtartatik az ünnepély, a hitszónok elmondja az ünnepi beszédet és a jelen volt keresztény notabilitások nem találnak elég szavakat az elismerésnek, dicséretnek és megelégedésnek. Hát engedelemmel legyen mondva, ez nem egyéb, mint humbug, csalétek és farizeusi szemfényvesztés, ami sok, nagyon sok pénzbe kerül. Valahol muszáj a bocskorszijjakat szűkebbre szorítani, és legalkalmasabb médium erre az iskola és a népszerűtlen tanító.

Ezek mindenesetre kóros jelenségek, itt okvetlenül segíteni kell. Hogyan? Hát úgy, hogy mindenki a maga körében hasson oda, hogy a hitközség gazdálkodása okszerűbb legyen. Még ennél is nagyobb baj, hogy az államosítással szépen keztyüs kézzel kihúzzák alólunk a gyékényt és mi „*hoppon*“ maradunk, sokakat irgalmatlanul odadobva a nyomor és kétségbeesés martalékának. A népiskolai törvények és rendeletek egész halmazát a mi hátrányunkra, illetőleg a már egyszer élvezett jogok elvesztésére alkalmazzák. Vannak nálunk különféle jellegű népiskolák, mindegyik fentartó közeg egy kis állam az államban; a különféle iskolák számára különböző normatívák, törvények és rendeletek szabályozzák a heti óratervet, törzsfizetést és lakbérilletményt. Legmostohább mérték jutott nekünk osztályrészül. Kétszer annyi munka, jóval kevesebb fizetés. Ezeket a törvényeket és a hozzátoldott sallangokat hol tárgitották, hol szűkebbre szorították, miáltal még gyarlóbbakká és összekuszáltabbakká lettek. Én mérget mernék rá venni, hogy elkezdve a ministeriumtól, le egész az utolsó tanfelügyelőségi tollnokig nincsen széles Magyarországban egyetlen ember, ki ezekben a törvényekben és rendeletekben jól tájékozva legyen. Hányszor tapasztaltuk már, hogy vitás tanügyi kérdésekben összeütközött a kultuszministerium a közigazgatási birósággal! Legjobban interpretálják ezeket a fura törvényeket az iskolaszékek, isten éltesse ezt az üdvös intézményt. Mindaddig, míg egyszerü, józaneszü emberek ül-

nek benne, hát még megy valahogy a gépezet, de mihelyt valamely „*tettvágytól*“ lelkesedő fiatal diplomás ember teszi oda be lábát — mindig tisztelet a kivételnek — azonnal megkezdődik a hatósági komédia és az „intézkedelném“ majmolása; csakhamar meghibban a mérleg hitközség és tanító között, a tanító azon veszi magát észre, hogy lábai alatt inogni kezd a talaj és nolens volens menesztetik. (Vége köv.)

Egy fontos közigazg. bizottsági és miniszteri végzés.

A kassai izr. hitközség — így emlékszünk az esetre — vonakodott annak idején, hogy tanítóinak az őket jogosan megillető lakbért megadja, mire *Schwarcz Lipót*, ottani jeles kartársunk azzal felelt, hogy megtagadta a községi iskolában a hittan tanítását, melyet a tanítók évek óta heti 6 órában láttak el. Erre a hitközség úgy akart kifogni *Schwarcz Lipót* tagtársunkon, hogy besztotta őt az első osztályba heti 20 órával és arra akarta kényszeríteni, hogy *Szilágyi Nándor* igazgató-tanító, érdemes kartársunk helyett, ennek osztályában a héber tantárgyakat tanítsa. Ezen határozatot *Schwarcz Lipót* megfelebbezte. Ahhoz, a mi most már ezen ügyből kifolyólag személyes természetű, ahhoz nekünk természetesen semmi közünk, mitöbb, nem is tudjuk, csak sejtjük, hogy lehettek ez ügynek személyes vonatkozásai is. De mint mondtuk, lapunkat csak annyiban érdekelheti az eset, a mennyiben a tanító és hitközsége között felmerült ellentétekből a köz a maga javára és hasznára okulást merithet. S mert ennyiben a két végzést rendkívül érdekesnek és fontosnak találjuk, szóról-szóra közöljük akövetkezőkben:

291 R. B.

1899.

A kassai izr. iskolaszék *Schwarcz Lipót* tanítónak a f. é. 250/kb. sz. a. itt kelt határozattal neki kiadott felebbezését jelentés mellett visszaterjeszti s november hó 20-áról kelt előterjesztésében azt kéri, hogy a felebbezés hatáskör hiányából elutasítsassék.

H.

A közig. bizottság mindenekelőtt a fenforgó ügyre nézve hatásköri illetékességét állapítja meg, mert a törvény az iskolaszékeket, a felekezetiéket és községeket egyaránt, korlátlan rendelkezési joggal nem ruházván fel, intézkedéseik ellenében a jogorvoslat az arra illetékes egyházi vagy világi felsőbb hatóságnál, az izrael. iskolákra vonatkozólag tehát a közig. bizottságnál mindenesetre kereshető, még abban az esetben is, ha az iskolaszék szabályszerű hatáskörén belül járt el.

Ennek utána tárgyalás alá veszi *Schwarcz Lipót* izr. tanító felebbezését, mellözve a kir. tanfelügyelőnek abbeli javaslatát, hogy figyelemmel a szorgalomidő előrehaladott voltára, az iskolaszéknek *Schwarcz Lipót* tanítóra nézve mindenesetre sérelmes határozata a f. tanévre érvényben hagyassék, határozatilag kimondja, hogy *Schwarcz Lipót* tanító, kit az iskolaszék az első osztályba osztott be, nem köteles saját osztályának ellátásán felül, a *Szilágyi Nándor* tanítónak kiosztott negyedik osztályban is heti 6 tanítási órát elvállalni.

Fel kellett *Schwarcz Lipót* tanítót a panaszolt kötelezettség alól oldani, mert eltekintve nevezettnek az általa bemutatott díjlevelében határozottan jelzett s az 1896. évi február hó 1-én kelt újabb díjlevellel meg nem szüntetett osztálytanítói minőségétől, elemi népiskolában más, mint osztályrendszer, a nevelés és oktatás sikere érdekében meg sem engedhető, s e tekintetben a polg. közs. iskolaszékek számára adott u'asítás 44. §-ának 3. pontja határozottan

rendeli is, hogy az elemi iskola tanítói között az osztályok és nem a tantárgyak osztandók fel az iskolaszék által;

mivel továbbá, miként többi kartársa, Schwarcz Lipót tanító sem bir külön hitoktatói képesítéssel, s Szilágyi Nándor tanító, miként kartársai ez előtt, szintén maga látta el osztályában — negyedik osztályban — a hitoktatást:

Mint igaz ugyan, hogy az iskolaszék a községi iskolaszékek számára adott utasítás 44. §-ának 5. pontja értelmében az ismétlő tanítást is beleszámitva, szabhat *egy egy tanítóra heti 24—26, szükség esetében 30 órát is, de csak az illető tanító saját osztályában vagy osztályaiban és az ismétlő iskolában s legfeljebb még az iskolánál felmerülhető és rövidebb ideig tartó rendkívüli helyettesítésekre; már pedig az iskolaszék maga is beismeri, miszerint felebbező tanítónak kizárólag azon okból osztotta ki saját osztályán felül a IV-ik osztályban is a 6 tanórát, hogy Szilágyi Nándor tanítót az alatt a helybeli más jellegű és fokozatu tanintézetekben hitoktatóul alkalmazhassa, a mely rendelkezés következtében az izr. el. iskolán kívül eső hitoktatás terhét nem Szilágyi Nándor, hanem indirecte bár, Schwarcz Lipót tanító viseli, pedig saját iskoláján kívül eső teendőik ellátására a tanító még rövid ideig tartó rendkívüli esetekben sem szorítható;*

mivel végre, ha az iskolaszék Szilágyi Nándor tanítónak módot kívánt nyújtani arra, hogy a saját izr. iskoláján kívül álló hitoktatást vállalhasson, azt Schwarcz Lipót tanító szabályellenes igénybevétele nélkül is elérhette volna akként, ha Szilágyi Nándor tanítót az első, Schwarcz Lipót tanítót pedig, esetleg más tanítót a negyedik osztályba rendeli.

Miről a kassai izr. iskolaszék, Schwarcz Lipót kassai izr. tanító, végre tudomás végett a kir. tanfelügyelő ezen határozattal értesítettik.

Kassán, 1899. december 13-iki közig. bizottsági ülésből.

Péchy,

főispán, közig. bizotts. elnök.

Másolat M. kir. vallás- és közoktatásügyi Minister 68588 szám. Kassa szab. kir. város közigazgatási bizottságának múlt évi december hó 13-án 291. sz. a. hozott azon határozatát, a melylyel kimondotta, *hogy Schwarcz Lipót kassai izr. el. iskolai tanító saját osztályának ellátásán felül nem köteles a Szilágyi Nándor igazgató tanítónak kiosztott IV-ik osztályban a heti 6-órás hitoktatást elvállalni, a kassai izr. iskolaszék felebbezésének elutasítása mellett indokainál fogva ezennel jóváhagyom.* Erről a közigazgatási bizottságot f. évi február hó 13-án 32 sz. a. kelt jelentésére a közlemények visszazárása mellett további eljárás végett értesitem. Budapesten, 1900. évi október 4-én. a minister meghagyásából (névaláírás olvashatlan) ministeri tanácsos.

(B. J.)

EGYESÜLETI ÉLET.

Tudósítás.

A központi választmány április hó 25-én tartott üléséből a következőket jelentjük:

Elnök: Kornfeld Gyula.

Jegyző: Hajnal Jakab.

Jelen voltak: Barna Jakab, Barna Jónás, Bató I. Lipót, Bárd Rezső, Csukási Fülöp, Győri Adolf, Halász Náthán, Lederer Ábrahám, Mandl Bernát, Maislis Ferencz, Mendl Lajos, Pfeiffer Ignác, Révai Miksa, Reif Jakab és Wolf Armin.

Távollétét kimentette: Kuttner Miksa és Székeiy Lajos.

A múlt hó 28-án tartott ülésről szóló jegyzőkönyv hitelesítése után a tanácskozás a következő rendben folyt:

1. Elnök jelenti, hogy Péterfy Sándor tiszteletére rendezett ünnepélyen Halász Nátán igazgató volt szives az egyesületet képviselni és az ünnepeltet a magyar-zsidó tanitóság nevében üdvözölni.

A választmány ezért köszönetét fejezi ki Halász Nátán igazgató urnak.

2. Lederer Ábrahám tanár néhai Lederer Bernát emlékének tiszteletére május hó 6-án tartandó ünnepélyes ülésen az alkalmi felolvasás megtartását az idén is, mint eddig mindig, elvállalta és pedig ezen czim alatt: „Az aforizmákról.”

Örvendetes tudomásul szolgál.

3. Klein Jenő árvaíu részére kezelt összegről, 100 koronáról szóló takarékpénztári könyvecskét a választmány elnök indítványára, Stern Ábrahám, a pesti izr. hitközséget fuiskola igazgatójának rendeli kiadni, mint a ki annak idején az árvaíu gondnokául választatott az egyesület részéről.

4. Mózes II. könyve új kiadásának sajtó alá rendezése tárgyában elnök jelenti, hogy felkérte Schill Salamont, a rabbiszeminárium tanár urat, hogy legyen szives a munkát átnézni és a hol szükségesnek találja javítani, Schill tanár ur szives volt ezt elvállalni. A választmány ezt helyeslő tudomásul veszi.

5. A választmány hatvani Hatvany Deutsch Sándor, az egyesület egyik kiváló jóttevőjét nevének elhalálózása által ért nagy veszteséggel szemben mély részvétének jegyzőkönyvileg ad maradandó kifejezést.

6. A közgyűlési tárgyalásra kitüzendő két tételre nézve a választmány egy korábbi határozatának módosításával a következőképen állapodott meg:

1 ső tétel: A magyar zsidó iskola a felekezet és a magyar nemzet szolgálatában.

2-ik tétel: *Hazánk zsidó felekezeti tankönyv-irodalma, különös tekintettel egyesületünk kiadványaira.*

Előadókul felkérettek: Az első tételhez: Erdős Jakab, a bajai izr. elemi és polgári iskola igazgatója; a második tételhez: Kuthi Zsigmond, a debreczeni izr. iskola igazgatója.

Mandl Bernát indítványára a választmány a közgyűlés részére egy zsidó felekezeti tanügyi könyvtár létesítését célzó előterjesztést határozza el és utasítja Kuthi Zsigmondot a 2 tétel előadóját, hogy ezt előadása keretében, mint határozati javaslatot, megfelelő indokolással a választmány nevében elfogadásra ajánlja. Az erre fordítandó pénzüsszeg megállapítását esetről-esetre későbbi határozatoknak tartja fenn a választmány.

7. A sopronmegyei kir. tanfelügyelő, nagyságos Szabó Károly kir. tanácsos ur tiszteletére május hó 2-án Sopronban tartandó jubileumi ünnepély alkalmából a választmány üdvözlő feliratot meneszt, melynek átadásával Biró Samu soproni izr. tanitót bizza meg.

8. Klein Gyula, szombathelyi tanító által kérelmezett felvételi okmány kiállítását a választmány engedélyezi, miután korát születési bizonyítvánnyal igazolta.

9. A választmány hálás köszönettel vette Singer és Wolfner cég értesítését, melynél fogva 50 koronát ajánl fel egy szorgalmas tanuló gyermeknek nyújtandó tanulmányi ösztöndíj czimén.

10. Néhai Lederer Bernát nevét viselő, 4000 koronából álló alapítvány esedékes kamataira, mint betegsegélyre folyamodó hat tanító közül a választmány az alapító levél szabványai szerint eljárván, három tanitónak kérvényét mellékleteivel együtt az alapítványt tevő családja képviselőjéhez terjeszti fel döntés végett.

11. A tanulmányi ösztöndíjakra nézve a választmány behatató tanácskozás után a következőket határozza :

a) A múlt évi kiadványok jövedelméből 10 százalékot fordít erre a célra, tehát 429 koronát, mely összeget 450 koronára egészíti ki.

b) Köszönettel fogadja Barna Jónás részéről e célra felajánlott 30 kor., valamint Lederer t: nár ur részéről ugyan e célra tett 10 korona adományát, melyhez az egyesület még 10 koronával járul, hogy így még egy 50 koronás ösztöndíjat engedélyezhessen.

c) Az így létesült tizenegy 50—50 koronás ösztöndíjat alapos megfontolás után a következőknek engedélyezi :

Bátori Sándor, czeplédi tanító fiának,
 Berger Vilmos, sárbogárdi tanító fiának,
 Bonyhádi Miksa, szempezi tanító fiának,
 Havas Henrik, kis-körösi tanító fiának,
 Kanizsai Mór, Modorban lakó tanító fiának,
 Kohn Simon, miskolczi tanító fiának,
 Pfeiffer Mór, pápai tanító fiának,
 Rosenberg M. Dávid, topolyai tanító fiának,
 Szántó (Schäffer) Lipót volt békési tanító leányának,
 Székely lipót, makói tanító fiának,
 Schlesinger Vilmos, mosdósi tanító fiának.

12. Betegsegély czimen szavazott meg a választmány 4 kérvényező rendes tag részére 220 koronát, és egynek fürdői segély czimen 60 koronát egy másiknak esetleg, ha az illető nem nyerheti el a Lederer Bernát-féle segélyt, szinte 60 koronát; végre 2 rendes tagnak rendkívüli segély czimen összesen 100 koronát.

13. Lőwy Mózes, Vágszereden működő tanító kellően felszerelt kérvénye alapján felvétetik a rendes tagok sorába.

Folyó évi április hóban tagsági díjat fizettek :

a) Pártoló tagok :

	kor.
Izr. nőegylet, Győr --- --- ---	10.—
Izr. hitközség, Nyiregyháza ---	10.—
Izr. nőegylet, Szepes-váralja, ---	10.—

b) Rendes tagok :

	hátr. f. é. kor.		hátr. f. é. kor.
Altmann József, Gyulafehérvár	6 —.—	Révai Adolf, Bpest	8 —.—
Halász Mór, Szatmár ---	4 —.—	Steiner Mór, Tata --- --- ---	6 —.—
Horváth Samu, Dombovár ---	16 —.—	Stöckelmacher Bernát, Ó-Buda ---	4.—
Husserl György, Lugos ---	— 8.—	Sugár Mór, Kaposvár, --- ---	8 —.—
Krausz Vilmos, Galántha ---	2 —.—	Váradi Zsigmond, Bpest ---	6 —.—
Krausz Vilmos, Csögle ---	— 4.—	Weisz Lipót, Miskolcz ---	— 8.—
Pfeiffer Ignác, Bpest ---	4 —.—		

Bárcza-gyűjtés :

	kor.
Krausz Vilmos, Csögle	2.24

Adományok:

Lederer Ábrahám, Bpest ...
Barna Jónás, Bpest, ...

kor.
10.—
30.—

Budapest, 1901. márczius hó 25-én.

Györi Adolf
pénztáros.

Tanügyi mozgalmak.

— Lapszemle. —

Az iskolai ünnepélyek tartására vonatkozólag terjeszt elő javaslatot Wagner I. a Magyar Tanítóképzőben. Az erkölcsös jellem kifejlesztése szempontjából rendkívül fontosnak tartja a növendékek lelkébe belerajzolni egy-egy példányképet, mely oly mértékben ragadná meg bensőjüket, hogy egész életükben döntő befolyást gyakorolna elhatározásaikra. Az az ember, a ki a nagyok közül valakiért, sokakért rajong, azokról eszményképeket alkotott s azokat szívébe zárta: külön ember a többinél. Az eszmények, az emberi tökéletesedés legbecsesebb mozgató erőinek a kifejlesztésére a legfőbb alkalom az iskolai ünnepélyek. Helyteleníti cikkiró a most divatozó, hivatalos jellegű, egy kaptafára huzott iskolai ünnepélyeinket, melyek hidegen hagyják, sőt ismétlődve untatják a növendékeket. Szerinte, hogy az iskolai ünnepélyek vonzókká, magasztosakká váljanak: változatosakká kell azokat tenni, minden alkalommal más kiváló egyéniség emlékét kell megünnepelni. Minél több eszményképet, mintegy vezércsillagot kell elébök állítani és pedig nem csupán nagy hadvezéreink, költőink, hanem nagy tudósaink, kiváló iparosaink, művészeink stb. sorai közül. Végül kiemeli, hogy az a tanító áll mint nevelő hivatása magaslatán, ki időnként úgy tud beszélni növendékeihez, hogy könyvek csillogjanak azok szemeiben, — ezek drága gyöngyök, azok a percek felejthetetlenek!

* * *

Gyermek-pszichológiai egyesület van alakulóban Bpsten. A gyermeklélektant mint tudományt, akarja mivelní. Feladata: 1. Anthropologiai vizsgálatok. 2. Lélektani vizsgálatok. 3. Az iskolákban a tanulók jellemrajzának meghatározása. 4. összehasonlító vizsgálatok és statisztikai adatok gyűjtése. 5. A gyermekek testi és lelki abnormitásainak vizsgálata. 6. Vizsgálatok oly irányban, hogy a nevelői hatások milyen fejlődéseket hoznak létre a gyermekeknél, Nagy haszon háramlik ebből 1. azáltal, hogy a szülők többet foglalkoznának gyermekeikkel; a családi nevelés erősítenék, fejlesztetnék. 2. Tetemesen javulna az iskolai és internátusi nevelés is, mert a gyermekek, tanulók alkalomszerű és rendszeres megfigyelése közelebb hozná egymáshoz a tanítót és tanítványt. Javulna a fegyelmezés, az osztályozás. Jobban simulhatna a tanterv a módszerhez. Közelebb kerülne egymáshoz iskola és család. De meg a magyar gyermekeknek megfigyelése, megismerése magával hozza a tanításnak az *egyéniességhez*, a magyar természethez való alkalmazását. Átváltozik ezzel egész tanításunk, ami az értelmi és erkölcsi nevelésre nagy hatással lesz. A gyermeket nem mint tanulót, de mint pszichológiai objektumot fogjuk tekinteni. Az egyesület tagjai lennének tanítók, nevelők, tanárok, orvosok és művelt szülők. Az egyesület támogatja az egyeseket és a közönséget a gyermekek tanulmányozásában; tájékoztatja őket az elméleti és gyakorlati kérdésekben; szerkeszt ily kérdőpontokat; a feljegyzéseket összegyűjti, feldolgozza, nyilvánosságra hozza, a külföldi eredményeket ismerteti.

VEGYESEK.

Egyesületünk ösztöndija. Öt ösztöndijra hirdetett pályázatot egyesületünk, de annyi volt az érdeemes pályázó, hogy a központi választmány az elnökség előterjesztésére tullepte a határt és öt szorgalmas tanuló helyett *tizenegyet* részesített 50 koronás ösztöndijban. Az egyesületünkben uralkodó ezen nemes szellem maga-magát dicséri és csak azt fájlaljuk, hogy ezen legmesszebb menő liberális eljárás mellett is még mindig kimaradtak igen érdeemes pályázók. De a mi késik, nem mulik és nem kell hangsúlyoznunk, hogy jövőre azok nyerik el az ösztöndijakat elsősorban, ki ez alkalommal nem érdem, hanem a rendelkezésre álló eszközök elégtelensége folytán attól elestek. Köszönettel említjük fel e helyen a *Singer és Wolfner* könyvkereskedő cég jóindulatát, mely egy 50 koronás ösztöndijjal támogatta egyesületünket szép törekvésében.

Pályázat a Tanítók Házába való felvétel tárgyában. Az „Eötvös-alap“ (Országos Tanítói Segélyegyesület) a „Ferencz József Tanítók Házában“ létesített internátusok fizetéses, egész vagy félingyenes és alapítványi helyeire az 1901/1902-ik tanévre ezennel pályázatot hirdet. Pályázhatnak ezen helyekre a budapesti tudomány- és műegyetemen vagy egyéb fő- és szakiskolákon tanuló tanítók, tanárok és a tanügyi téren működő egyének kiváló előmenetelű, példás magaviseletű fiai, akik egyszersmind az „Eötvös-alap“ (Országos Tanítói Segélyegyesületnek) rendes vagy rendkívüli tagjai s akik ezen kötelezettségüknek az alapszabályokban körülírt módozatok szerint mindenben megfelelték. Egész vagy félingyenes helyekre csak vagyontalan, nehéz anyagi viszonyok között élő szülők gyermekei vehetők fel, de ezek is csak akkor, ha a főiskolai, szakiskolai vagy egyetemi tanulmányainak folytatásához szükséges előtanulmányaikat legalább is általános jó eredménnyel végezték. A fölvetelre folyamodók pályázati kérvényükhöz mellékelni tartoznak: 1. születési bizonyítványukat; 2. végzett tanulmányaikról és erkölcsi magaviseletükről szóló bizonyítványukat; 3. azt az okiratot, hogy a Tanítók Házába a fölvetelt jogosan kérhetik; 4. vagyoni és családi viszonyaikról szóló hiteles és kimerítő bizonyítványt; 5. esetleg, ha a pályázó valamely alapítványi helyet óhajt elfoglalni, az illető alapító ajánlólevelét; 6. hatósági orvosi bizonyítványt. A hiánytalanul felszerelt kérvények az „Eötvös-alap“ (Országos Tanítói Segélyegyesület) elnökségéhez czimezve 1901. év július hó 10-ig nyújtandók be *Peres Sándor* titkárhoz (VIII., Szentkirályi-utca 47. sz.). Az alapítványi helyekre pályázók kérvényeiket ugyancsak az Eötvös-alap elnökségéhez czimezve az alapítványt tett egyesek, egyesületek, jogszemélyek útján, azok ajánlataival ellátva küldik be 1901. július 19-ig az „Eötvös-alap“ titkárához. A kérvények felett 1901. augusztus hó 20-án, az „Eötvös-alap“ osztóbizottsága határoz.

S.-A.-Ujhelyről vettük a hirt, hogy egyesületünknek és a zsidó tanítósnak egyik diszes tagját, *Singer* Izraelt, kit széles tudománya és paedagogiai irodalmi munkássága után nemcsak a hazai, de a külföldi felekezeti tanítósnak nagyrabecsül, oly nagyfoku gyengeség fogta el, hogy gyermekei, köztük a derék tapolczai rabbi betegágyához siettek. Az aggastyánnál a végelgyengülés vigasztalan tünetei léptek fel s három napig annyi ereje sem volt, hogy egy szót is kiejthetett volna ajkain. Az egész hitközséget mélyen megindította a szomorú hír, hiszen 60 év óta bölcs tanítója *Singer* Izrael az ujhelyi iskolának és nincs ott család, melyben két nemzedéket is nem oktatót volna szent iratainkban. Az orvosok és a család gondos ápolása mellett a beteg állapota most már javuló félben van és helyt enged a reménynek, hogy a Mindenható megnyújtja földi életét, melyet Istennek tetsző munkában töltött.

Héber alapkönyv czimen *Gipsz Ignác* és *Klein Sámuel* tanítók új A—B—C—s olvasókönyvet adtak ki, melyet szerzők az összes zsidó iskoláknak megküldöttek. Miután az előszó szerzők tudatos eljárását ismerteti, fölöslegesen tartjuk a bővebb ismertetést, mert az új tankönyv tagjaink kezei közt lévén, mindenki megalkothatja róla a maga véleményét.

Jubileum. *Szabó Károly* Sopronmegyei kir. tanfelügyelő ur, ki megyéje tanitóságának osztatlan szeretetét és tiszteletét bírja, f. hó 2-án ünnepli 25 éve sáldásos működésének jubileumát, mely alkalomból őt a megye tanügyi körei szép ovációkban fogják részesíteni. Ezen ünnepből egyesületünk is kiveszi a maga részét és *Biró Samu*, jeles soproni kartársunkat kérte fel, hogy az orsz. izr. tanító-egyesület nevében üdvözölje az érdemes férfit, ki a zsidó tanítóknak mindenkor igaz, jó barátja és pártfogója volt. Lapunk szintén csatlakozik az üdvözlők sorához azo1 kivánsággal, hogy az érd. tanfelügyelőt még sokáig tartsa meg a Mindenható azon nemes munkakörben, melyet oly kiváló szakértelemmel és buzgalommal tölt be magyar kulturánk üdvére.

Ezüstlakodalom. M. hó 20-án ünnepelte *Löwy Sámuel* érdemes tagtársunk Derecskén ezüstlakodalmát a hitközség nagy részvéte mellett, mely alkalomból *Szófer József* főrabbi emelkedet szellemben intézett beszédet az ünnepelt párhoz, melynek mi is hosszú, zavartalan boldogságot kívánunk.

Névmagyarosítás. *Reisz Lipót*, ar.-maróthi áll. isk. tanító, egyesületünk érdemes tagja nevét belügyminist. engedélylyel „*Radó*“-ra változtatta.

Esküvő. Május hó 7-én tartja esküvőjét az ó-moraviczai templomban *Adler Mór* ur Pinczehelyről *Schulhof Berta* kisasszonnyal, *Schulhof Lipót*, ó-moraviczai kartársunk kedves leányával. Az új párnak, valamint az örömszülőknek gratulálunk. — *Spitzer Arnold* ur m. hó 34-én tartotta esküvőjét Sz. Fehérvárott *Krausz Hermina* kisasszonnyal, *Krausz Márk* ottani kollégánk k. leányával. Gratulálunk.

Halálozás. A bácskai tanitóság köztiszteletben álló nesztorát, *Blum Salamon*, új-verbászi igazgató-tanítót nagy csapás érte hű élettársa halálában. Az érdemes kartárs fájdalmát enyhítse számos tisztelőjének mély részvéte. — E hó 2-án 60 éves korában elhalt néh. *Rosenstein Adolf* volt balassagyarmati tanító özvegye, *Jelinek Julia*, Pozsonyban. Anyja volt a boldogult *Rosenstein Jónás* bihardiósszegi és *Rosenstein I.* baranyasiklósi tanítóknak. Legyen neki könnyű a föld. Béke poraira!

Szerkesztői üzenetek.

G. Á. Torda. Igen sokszor megirtuk már, hogy igen is van egy min. végzés, melynek értelmében a tanítót a pászkaliszt, a templomszék és gabella mindazon esetekben megilleti, mikor ezen kedvezményeket a többi hitközségi alkalmazottak élvezik. Csodálkozunk, hogy az ilyen fontos végzést tartalmazó lapszámot az érdekelt felek nem teszik el megőrzés végett, hanem minduntalan arra kérnek bennünket, hogy az illető rendeletet keressük ki „és egész terjedelmében írjuk le.“ Szívesen megtennők, ha iródiákunk volna, de tessék elhinni, annyira el vagyunk halmozva sok irnivalóval, hogy erre már igazán nem vállalkozhatunk.

L. I. D. Igaz, megígértem, de mégsem közölhettem eddig, de nem rosszakaratból hanem, mert a lap terjedelmére nézve nekem is kötött marsrutám van. Persze, mint sok egyebekben, itt is én vagyok a rossz ember, ha egyik-másik kollégának nem tehetek kedvére. De jöni fog, mert jöni kell, hiszen megígértem és nagyon jól tudja: a türelem rózsát terem. T. p. „A Hazáért és Szabadságért“ cz. munkámból ment. Üdvözlöt.

B. S. Új-Verbász. A gyászlapot nem kaptuk meg, különben meg lehet róla győződve, hogy még mult számunkban regisztráltuk volna a szomorú hírt de legyen meggyőződve, hogy egyesületünk t. elnöke sem nyert tudomást az Önt ért veszteségről, mert különben ntézkedett volna, hogy egyesületünk egyik legrégibb tagjának egyesületünk kifejezze részvétét.

F. M. Feketehegy. Szíves sorait köszönettel vettem.

T. S. L. Tudomásunk van róla ; hiszen figyelemmel, kísérik a lapokat és az osztatlan elismerés — mi türes-tagadás — jól esik.

N. J. *Bezdan*. Az 5 pldt küldtük. Ön azt ajánlja, hogy minden tanító olvasson fel könyvemből 1—2 epizódot és akkor a legkisebb iskolában is jelentkeznek megrendelők. Ezt tényleg többen meg is tették, de hát ezt ugyis tudja minden kartárs, ki ifjusági iratomat terjeszteni akarja. Üdvözet.

H. M. *Szatmár*. A jövő számban.

G. M. *Mezőtur*. A mely tanítói javadalom az ideiglenesség jellegével bir, tehát idővel megszünhetik, azt a nyugdíjba be nem számítják. Oda kellene tehát hitközségénél hatnia, hogy az évenként ugyis kiutalványozott 50—50 forintot, mint törzsfizetéseknek fel-emelését a község rendszeresítse, mely esetben a nyugdíj kiszabásánál is számít.

G. M. *S.-A.-Ujhely*. A lapot megkaptam, de abban a könyv nincs megemlítve. Üdvözet.

A Triesti Általános Biztosító-Társaság (Assicurazioni Generali.)

f. é. április hó 1-én tartott 69-ik közgyűlésén terjesztettek be az 1900. évi mérlegek.

Az előttünk fekvő jelentésből látjuk, hogy az 1900. december 31-én érvényben volt *életbiztosítási tőkeösszegek* 525,894.823 korona és 90 fillért tettek ki, és az év folyamán bevett díjak 22,680.434 korona 19 fillérre rugtak. Az *életbiztosítási osztály díjtartaléka* 10,360.434 korona 80 fillérrel 134,500.736 korona 39 fillérre emelkedett.

A *tűzbiztosítási ághoz* a díjbevétel 11,357.800.682 korona biztosítási összeg után 18,641.775 korona 65 fillér volt, miből 7,923.074 korona 12 fillér viszont-biztosításra fordított úgy, hogy a tisztadíjbevétel 10,718.701 korona 53 fillérre rugott, mely összegből 6,974.287 korona mint díjtartalék minden tehertől menten jövő évre vitetett át; a díjtartalék tehát a tiszta díjbevétel 65%-át teszi ki. A jövő években esedékessé váló díjkötelezvények összege 77,309.462 korona 97 fillér.

A *szállítmánybiztosítási ághoz* a díjbevétel kitett 6,411.667 korona 25 fillért mely a viszontbiztosítások levonása után 3,303.342 korona 99 fillérre rugott. Tiszta díjak és kártartalék czimén 2,726.677 korona 64 fillér helyeztetett tartalékba.

Károkkért a társaság 1900-ban 26,931.463 korona 16 fillért folyosított. Ehhez hozzáadva az előbbi években teljesített kárfizetéseket, a társaság alapítása óta károk fejében 688,595.391 korona és 06 fillérnyi igen tekintélyes összeget fizetett ki. Ebből a kártérítési összegből *házánkra 128.644.015 korona 26 fillér* esik, mely összeget a társaság *186.920 káresetben* fizette ki.

A *nyereség-tartalékok* közül, melyek összesen 13,754.975 korona 35 fillérre rugnak, különösen kiemelendők: az alapszabály szerinti *nyereségtartalék*, mely 5,250.000 koronát tesz ki, az *értékpapírok árfolyam-ingadozására* alakított tartalék, mely a 2,920.985 korona 12 fillér külön *tartalék*, úgyszintén az évi nyereségből kihasított 458.639 korona 05 fillérrel, 8,344.975 korona 35 fillérre emeltetett fel; továbbá felemlitendő még a 160.000 koronára rugó *kétes követelések tartaléka*. Ezen kívül fennáll még egy 560.000 koronát kitevő *külön alap*, melynek az a rendeltetése, hogy az életbiztosítási osztályban a kamatláb esetleges csökkenését kiegyenlítse.

A társaság összes tartalékjai és alapjai, melyek elsőrangú értékekben vannak elhelyezve az ideai átutalások folytán 162,608.919 korona 18 fillérről *173,458.451* korona 60 fillérre emelkedtek, melyek következőképen vannak elhelyezve:

1. Ingatlanok és jelzálogkövetelések	30,741.137	korona 02 fillér
2. Életbiztosítási kötvényekre adott kölcsönök	16,283.180	" 30 "
3. Letétményezett értékpapírokra adott kölcsönök	2,378.490	" 50 "
4. Értékpapírok	110,354.705	" 67 "
5. Tárcza-váltók	1,155.170	" 32 "
6. A részvényesek biztosított adóslevelei	7,350.000	" — "
7. Bankoknál levő rendelkezésre álló követelések, készpénz és az intézet követelése, a hitelezők követeléseinek levonásával	5,195.767	" 79 "

összesen 173,458.451 korona 60 fillér.

Ezen értékekből *43 millio korona magyar értékekre* esik.

A mint a jelentésből látjuk, *Dr. Laudi Vitalis* ur elhalálozása folytán megüresedett vezértitkár helyettes állása *Luzzati Gioberti* urral töltetett be.